

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

факультет фінансів

кафедра корпоративних фінансів і контролінгу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	Фінансовий менеджмент і контролінг
Галузь знань	07 Управління та адміністрування
Спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа, страхування»

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Тіньові корпоративні фінанси: форми прояву та шляхи мінімізації»

здобувача Джунь Анни Дмитрівни

Науковий керівник: к.е.н., доцент Свідерська І.М.

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації
здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., проф. Терещенко О.О.

(підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТІНЬОВИХ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ	7
1.1 Сутність, причини та форми прояву тіньових корпоративних фінансів.....	7
1.2 Методи оцінювання рівня тінізації корпоративних фінансів	14
1.3 Нормативно-правове забезпечення протидії тіньових корпоративним фінансам в Україні.....	21
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА ТІНЬОВИХ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ: СВІТОВИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ АСПЕКТИ	29
2.1 Аналіз обсягів тіньових корпоративних фінансів в світі	29
2.2 Оцінка обсягу тіньових корпоративні фінанси в Україні	39
2.3 Вплив тіньових корпоративних фінансів на соціально-економічний розвиток України	48
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ЗМЕНШЕННЯ ОБСЯГІВ ТІНЬОВИХ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ	56
3.1 Шляхи мінімізації тіньових корпоративних фінансів в умовах повоєнної відбудови	56
3.2 Наслідки тіньових корпоративних фінансів та світовий досвід боротьби.....	63
3.3 Прогнозування тінізації корпоративних фінансів на основі економіко-математичного моделювання	68
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79

ВСТУП

Актуальність теми. Тіньові корпоративні фінанси залишаються актуальною проблемою в сучасному світі, оскільки компанії намагаються ухилятися від оподаткування та надмірної регуляції, використовуючи складні фінансові конструкції та офшорні схеми. Це призводить до значних втрат бюджетів країн та порушує прозорість фінансової системи. Зростаючий інтерес громадськості, правозахисників та урядових органів до цієї проблеми підкреслює необхідність ефективних заходів мінімізації тіньових корпоративних фінансів для забезпечення стабільності та справедливості у світовій економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців, таких як Пацкан В. В. [1], Фурдела Н. Ю. [2], Сержанов В. В. [2], Головаш Б. Е. [3], Кондрат А. В. [4], Павленко Н. В. [5], Мазур І. І. [6] та інші, досліджували тему тіньових корпоративних фінансів, звертаючи увагу на їхні форми прояву та можливі шляхи мінімізації. Проте, слід відзначити, що це питання залишається недостатньо вивченим. Існує обмежений аналіз сучасного стану та ефективних стратегій зменшення використання тіньових фінансових механізмів корпораціями. Недолік у літературі полягає в обмеженні досліджень щодо вивчення цього явища та визначення оптимальних рішень для мінімізації впливу тіньових корпоративних фінансів на економіку та фінансову стабільність.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи полягає в дослідженні та систематизації форм прояву тіньових корпоративних фінансів, а також виявленні та обґрунтуванні ефективних стратегій мінімізації цього явища, сприяючи покращенню фінансової стабільності та прозорості в економіці.

Завдання кваліфікаційної магістерської роботи:

- дослідити сутність, причини та форми прояву тіньових корпоративних фінансів;
- виділити методи оцінювання рівня тінізації корпоративних фінансів;

- охарактеризувати нормативно-правове забезпечення протидії тіньових корпоративним фінансам в Україні;
- здійснити аналіз обсягів тіньових корпоративних фінансів в світі;
- провести оцінку обсягу тіньових корпоративні фінанси в Україні;
- визначити вплив тіньових корпоративних фінансів на соціально-економічний розвиток України;
- запропонувати шляхи мінімізації тіньових корпоративних фінансів в умовах повоєнної відбудови;
- виділити наслідки тіньових корпоративних фінансів та світовий досвід боротьби;
- здійснити прогнозування тінізації корпоративних фінансів на основі економіко-математичного моделювання.

Об'єкт дослідження: тіньові корпоративні фінанси, які включають в себе комплексну систему фінансових операцій та стратегій.

Предмет дослідження: форми прояву тіньових корпоративних фінансів та ефективні шляхи їхньої мінімізації в контексті сучасного бізнес-середовища.

Методи дослідження. У ході виконання магістерського дослідження використовувались різноманітні методи, спрямовані на вивчення теми. Діалектичний метод був використаний для аналізу суті та характеристик тіньових корпоративних фінансів, а також для виокремлення методологічних аспектів їхнього розвитку. Загальнонаукові методи застосовувались для дослідження різних аспектів управлінської практики у сфері тіньових фінансів. Методи якісного та кількісного аналізу дозволили проаналізувати форми прояву тіньових корпоративних фінансів, визначити їхню ефективність та особливості фінансового впливу. Аналітико-синтетичний метод використовувався для виокремлення проблем та визначення стратегій мінімізації впливу тіньових корпоративних фінансів на діяльність підприємства.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів. Отримані результати дослідження є теоретично значущими, оскільки вони розширюють розуміння суті та форм прояву тіньових корпоративних фінансів. Дослідження

робить важливий вклад у розвиток теоретичних концепцій управління та мінімізації тіньових фінансових практик на корпоративному рівні. Практична значущість отриманих результатів полягає в тому, що вони надають конкретні рекомендації та стратегії для уникнення та мінімізації тіньових фінансових операцій. Це може сприяти підвищенню фінансової стійкості, забезпеченню ефективності та відповідності підприємницької діяльності нормативним вимогам, що є критичними у сучасному економічному середовищі.

Апробація матеріалів кваліфікаційної магістерської роботи. Результати досліджень, отримані в процесі виконання кваліфікаційної магістерської роботи, висвітлено в тезах на тему «Тіньові корпоративні фінанси: причини і форми прояву» в збірнику матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами», який виданий 15 листопада 2023 року в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана (м. Київ) [71].

Інформаційна база дослідження охоплює широкий спектр джерел, включаючи наукові публікації, статистичні дані, наукові та емпіричні дослідження, що дозволяє забезпечити всебічний аналіз теми. Зокрема, використано дані відомих дослідників, які докладно розглядали проблематику тіньових корпоративних фінансів.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. У першому розділі розглянуто теоретико-методичні засади дослідження тіньових корпоративних фінансів, зокрема досліджено сутність, причини та форми прояву тіньових корпоративних фінансів; виділено методи оцінювання рівня тінізації корпоративних фінансів; охарактеризовано нормативно-правове забезпечення протидії тіньових корпоративним фінансам в Україні. У другому розділі проведено діагностику тіньових корпоративних фінансів у світовому та українському аспектах, зокрема здійснено аналіз обсягів тіньових корпоративних фінансів в світі; проведено оцінку обсягу тіньових корпоративних фінансів в Україні; визначено вплив тіньових

корпоративних фінансів на соціально-економічний розвиток України;. У третьому розділі визначені напрями зменшення обсягів тіньових корпоративних фінансів, розглянуті наслідки тіньових корпоративних фінансів та світовий досвід боротьби, здійснене прогнозування тінізації корпоративних фінансів на основі економіко-математичного моделювання. Обсяг роботи складає 86 сторінок. В роботі представлено 17 таблиць, 13 рисунків, використано 71 наукове джерело.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТІНЬОВИХ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ

1.1 Сутність, причини та форми прояву тіньових корпоративних фінансів

Тіньові корпоративні фінанси є складною та актуальною проблемою в сучасному економічному світі. Ця явище відображає складний механізм використання компаніями різноманітних фінансових інструментів та стратегій з метою приховування дій та оптимізації податкових зобов'язань. Воно може мати серйозний вплив на стійкість економічної системи, справедливість розподілу податкових навантажень та довіру до корпоративного сектора.

У цьому контексті важливо розібратися з сутністю, причинами та формами прояву тіньових корпоративних фінансів. Для цього спочатку визначимо сутність поняття «тіньова економіка» (табл.1.1).

Таблиця 1.1 – Визначення сутності поняття «тіньова економіка»

№	Автор	Визначення
1	Пацкан В. В.	складне соціально-економічне явище, що виступає сукупністю неконтрольованих і нерегульованих як протиправних, так і законних, однак аморальних економічних відносин між суб'єктами економічної діяльності з приводу отримання прибутку за рахунок приховування доходів й ухилення від сплати податків [1, с.10];
2	Фурдела Н.Ю., Сержанов В.В.	економічна діяльність, що не обліковується та не контролюється офіційними державними органами, а також діяльність, спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства [2, с.63];
3	Головаш Б.Е.	ринкове виробництво товарів та послуг як заборонених, так і не заборонених законодавством, що не враховується офіційною статистикою національного продукту і не пов'язано з будь-якими зобов'язаннями зі сплати податків державі [3, с.177];
4	Кондрат А.В.	діяльність у сфері економіки, що спрямована на отримання матеріального результату, який не відображається (не обліковується, не контролюється) та не включається до складу ВВП [4, с.104].

Аналізуючи різні визначення сутності поняття «тіньова економіка», можна відзначити певні спільні риси та розходження між авторами. Перша точка зору, представлена Пацканом В. В., зосереджує увагу на складному соціально-економічному явищі, що об'єднує неконтрольовані і нерегульовані економічні відносини між суб'єктами діяльності [1, с.10]. Автор наголошує на аморальності таких відносин, які включають як протиправні, так і законні дії з метою отримання прибутку через приховування доходів та ухилення від сплати податків. Другий підхід, представлений Фурделою Н.Ю. та Сержановим В.В., розглядає тіньову економіку як економічну діяльність, яка опиняється за межами обліку та контролю державних органів [2, с.63]. Автори підкреслюють, що така діяльність може включати в себе порушення законодавства з метою отримання незаконного доходу. Головаш Б.Е. у своєму підході визначає тіньову економіку як ринкове виробництво товарів та послуг, яке, незалежно від законодавчого статусу, не підлягає облікові офіційною статистикою та не враховується у платі за податки [3, с.177]. Такий підхід звертає увагу на проблему визначення межі між дозволеними та недозволеними діями у тіньовій економіці. Кондрат А.В. підкреслює, що тіньова економіка проявляється через діяльність, що має на меті отримання матеріального результату, але при цьому не піддається офіційному обліку та контролю [4, с.104]. Його підхід акцентує на відсутності відображення такої діяльності в економічних показниках.

Вищевказані визначення тіньової економіки, незважаючи на деякі відмінності, взаємодоповнюють одне одного, надаючи комплексний погляд на сутність цього явища. Зокрема, вони вказують на необліковану та нерегульовану діяльність, спрямовану на отримання прибутку з використанням різних фінансових стратегій. Дослідження цих аспектів допомагає зрозуміти, як тіньові корпоративні фінанси впливають на стійкість економічної системи, податкову базу та довіру до корпоративного сектора.

Терміни «тіньова економіка» та «тіньові корпоративні фінанси» вказують на ситуації, коли діяльність чи фінансові операції залишаються поза офіційними

обліковими звітами та регуляторним контролем. У табл.1.2 проаналізуємо ключові аспекти обох явищ.

Таблиця 1.2 – Порівняльний аналіз понять «тіньова економіка» та «тіньові корпоративні фінанси»

Аспекти	Тіньова економіка	Тіньові корпоративні фінанси
Сутність	Економічна діяльність поза офіційними обліком та контролем	Використання фінансових стратегій для приховування дій та оптимізації податкових зобов'язань
Причини	Порушення законодавства, отримання незаконного доходу	Бажання компаній мінімізувати ризики та оптимізувати податки
Форми прояву	Неконтрольована економічна діяльність, включаючи заборонену та незаконну	Ухилення від оподаткування, штучне завищення витрат, створення комплексних структур
Вплив на економіку	Зменшення доходів держави, відмивання грошей, незрозумілі статистичні показники	Втрата податкових надходжень, зменшення довіри до корпорацій

Джерело: розроблено автором на основі [5, с.24]

Порівняльний аналіз «тіньової економіки» та «тіньових корпоративних фінансів» дозволив виявити, що обидва ці явища створюють складну динаміку в економічному середовищі. Тіньова економіка зосереджується на загальному понятті позаоблікової діяльності, в той час як тіньові корпоративні фінанси акцентують на специфіці фінансових практик корпорацій з метою мінімізації податкових обов'язків. Обидва явища відображають важливі виклики для економічних систем та суспільства в цілому, такі як втрата податкових надходжень, нерівноправність та зменшення довіри до бізнесу. Розуміння та ефективне врегулювання обох явищ має вирішальне значення для створення стійкої та справедливої економічної системи.

Використання терміну «тіньові корпоративні фінанси» дозволяє зосередити увагу на специфічних фінансових практиках, які використовуються корпораціями з метою досягнення своїх цілей за межами звичних облікових та регуляторних норм. Цей термін відображає не лише використання легальних стратегій оптимізації, але й можливість застосування морально сумнівних або етично нечесних методів для досягнення корпоративних цілей. На нашу думку, під тіньовими корпоративними фінансами варто розуміти комплекс фінансових

стратегій та практик, які використовуються компаніями з метою оптимізації своїх фінансових показників, уникнення або зменшення оподаткування та приховування певних дій чи операцій від громадськості, регуляторів та конкурентів. Обране визначення варто використовувати, оскільки воно акцентує на реальних фінансових практиках та їх впливі на діяльність корпорацій. Воно наголошує на складності співвідносин між корпораціями та фінансовими регуляторами, а також на значущості публічної довіри до корпоративного сектора.

Розуміння причин виникнення тіньових корпоративних фінансів є важливим аспектом аналізу фінансової діяльності підприємств. Ці причини можуть включати загальні та часткові фактори, що взаємодіють і призводять до використання фінансових стратегій поза офіційними рамками. У даному контексті важливо проаналізувати різні аспекти, які спонукають корпорації до використання «тіньових» методів у фінансовій сфері (табл.1.3).

Таблиця 1.3 – Причини тіньових корпоративних фінансів

Тип причин	Опис
Загальні причини	
Заборони і обмеження	Негативні ефекти заборон та обмежень ведуть до пошуку компаніями альтернативних фінансових стратегій для досягнення корпоративних цілей.
Часткові причини	
Високе податкове навантаження	Велике податкове навантаження може спонукати корпорації до використання оптимізаційних стратегій для зменшення податкових платежів. Недостатня ефективність системи адміністрування податків також сприяє використанню «тіньових» методів.
Бюрократичні процедури	Складні бюрократичні процедури та додаткові адміністративні обтяження можуть відлякувати компанії від офіційної фінансової діяльності та спонукати їх до використання тіньових фінансових операцій.
Недовіра до інститутів влади та судової системи	Відсутність довіри до інститутів влади та судової системи може спричинити незадоволеність компаній офіційними регуляторними практиками, що змушує їх шукати альтернативи.
Корумпованість чиновництва та інше	Проникнення корупції на різних рівнях чиновництва може спонукати корпорації до використання тіньових фінансових стратегій для мінімізації податкових платежів та забезпечення власних інтересів.
Взаємодія з тіньовою політикою	Співвідношення між тіньовими корпоративними фінансами та тіньовою політикою може зумовлювати зацікавленість компаній використовувати тіньові фінансові практики для впливу на політичну арену та забезпечення власних інтересів.

Джерело: розроблено автором на основі [6, с.14]

Причини тіньових корпоративних фінансів можна розділити на загальні та часткові, які виникають в результаті взаємодії різних факторів. До загальних причин відносяться обмеження та заборони, що впливають на діяльність компаній. Часткові причини включають в себе високе податкове навантаження та невідповідність системи адміністрування податків, нав'язливі бюрократичні процедури, відсутність довіри до інститутів влади та судової системи, а також корумпованість чиновників на різних рівнях. Додатково, важливу роль в генерації тіньових корпоративних фінансів відіграє взаємодія цього явища з тіньовою політикою. Таким чином, часткові та загальні причини взаємодіють і створюють умови для здійснення тіньових корпоративних фінансів. Обмеження та заборони можуть підштовхнути компанії до використання фінансових стратегій для досягнення своїх цілей поза межами офіційної облікової діяльності. Одночасно, високе податкове навантаження та недостатньо ефективне адміністрування податків створюють можливості для компаній оптимізувати свої податкові зобов'язання шляхом використання різних методів ухилення.

У сучасному фінансовому середовищі з'явилися нові технологічні можливості та інструменти, які можуть впливати на появу тіньових корпоративних фінансів. Одним з таких аспектів є тінізація, яка може відбуватися за допомогою віртуальних активів, криптобірж, блокчейну та збереження анонімності. Розгляд цих аспектів в контексті тіньових корпоративних фінансів є важливим для розуміння нових можливостей та ризиків.

Ймовірність тінізації з допомогою віртуальних активів, криптобірж, блокчейну та анонімності проявляється в наступному:

- віртуальні активи, такі як криптовалюти, можуть надавати корпораціям можливість здійснювати фінансові операції за межами традиційних фінансових систем. Криптобіржі надають анонімність та легкість здійснення транзакцій, що може сприяти використанню цих засобів для тіньових фінансових операцій;

- технологія блокчейну, яка забезпечує безпеку та недоторканність транзакцій, може бути використана для виконання тіньових фінансових операцій.

Блокчейн може забезпечити анонімність та відсутність слідів, що робить важко відстежити та регулювати такі операції [7];

– віртуальні активи та криптовалюти можуть надавати анонімність учасникам операцій, що ускладнює контроль та відстеження фінансових операцій. Це може спонукати компанії використовувати ці засоби для оптимізації своїх фінансових показників або навіть для ухилення від сплати податків.

У контексті тіньових корпоративних фінансів, використання віртуальних активів, криптобірж, технології блокчейну та збереження анонімності може створювати нові можливості для компаній оптимізувати свої фінансові операції поза офіційними каналами. Однак це також вносить нові ризики, пов'язані з недостатнім контролем, недосконалістю регулювання та забезпечення анонімності. Розуміння цих аспектів є важливим для розробки ефективних стратегій регулювання та контролю тіньових фінансових операцій.

У сфері корпоративних фінансів виявлено різноманітні форми тіньової діяльності, які можуть включати оптимізацію, легальну або нелегальну, а також етичну або аморальну. Порівнюючи різні форми прояву тіньових корпоративних фінансів, можна краще зрозуміти їх характеристики, наслідки та ризики (табл.1.4).

Таблиця 1.4 – Форми прояву тіньових корпоративних фінансів

Форма прояву	Опис	Основні характеристики
«Біла» тіньова економіка	Заборонена законом економічна діяльність працівників «білої» (офіційної) економіки, що призводить до прихованого перерозподілу національного доходу.	Недостовірна звітність, облікова економія, нечесні практики аналізу фінансових показників.
«Сіра» тіньова економіка	Дозволена законом, але не зареєстрована економічна діяльність щодо виготовлення та реалізації звичайних товарів та послуг. У цьому секторі здійснюють тіньові операції з товарами та послугами, тіньові операції розподілу й тіньові фінансові операції.	Використання фінансових інструментів на межі етичності та регулювання для зниження податків та заборгованості перед кредиторами.
«Чорна» тіньова економіка	Заборонена законом економічна діяльність, пов'язана з виробництвом та реалізацією заборонених і дефіцитних товарів та послуг. У цей сектор входять організована економічна.	Нелегальні операції, кримінальні схеми, організована злочинність, відмивання «брудних» грошей через корпоративні структури.

Джерело: розроблено автором на основі [8, с.156]

«Біла» тіньова економіка включає в себе використання легальних, але морально та етично недопустимих методів для досягнення фінансових цілей. Корпорації можуть намагатися зменшити облікові витрати або збільшити звітні доходи шляхом недостовірної звітності, облікової економії та нечесної практики аналізу фінансових показників. У «сірій» формі прояву корпорації використовують легальні фінансові інструменти, але в граничних ситуаціях, що зачіпають питання етичності та регулювання. Сюди входять стратегії, спрямовані на зменшення податкових виплат та заборгованості перед кредиторами, такі як уникання податків, створення заплутаних структур для оптимізації оподаткування. У «чорній» формі корпорації можуть втягуватися в нелегальні або кримінальні практики, пов'язані з фінансовою сферою. Це може включати нелегальний обіг товарів, фінансову злочинність, відмивання грошей через корпоративні структури, нелегальні фінансові операції через криптовалюти та інші незаконні дії [8, с.156]. Розуміння та усвідомлення різних форм прояву тіньових корпоративних фінансів є важливим для ефективного регулювання та контролю в цій сфері. Розробка стратегій з протидії «білій», «сірій» та «чорній» тіньовій економіці у корпоративному секторі допоможе забезпечити збалансований підхід до оптимізації фінансової діяльності та забезпечити дотримання етичних та законних норм.

Таким чином, було розглянуто сутність, форми прояву та причини виникнення тіньових корпоративних фінансів. Вони представляють собою комплексне явище, що охоплює різні аспекти економічної діяльності корпорацій і може мати різні відтінки від легальних до кримінальних дій. Причини виникнення тіньових корпоративних фінансів включають загальні та часткові чинники. Загальні причини включають заборони і обмеження, тоді як часткові – високе податкове навантаження, неефективну систему адміністрування податків, бюрократичні процедури, недовіру до владних і судових інституцій, а також корумпованість. Додатково, було відзначено ймовірність тінізації з використанням віртуальних активів, криптобірж, блокчейну та анонімності, що може вплинути на розширення спектру форм та методів тіньових корпоративних

фінансів. Розглянувши всі аспекти, можна визначити, що розуміння та аналіз тіньових корпоративних фінансів є важливим для розробки ефективних стратегій регулювання та контролю, що допоможуть забезпечити економічну стабільність, етичну поведінку та дотримання законодавства у сфері корпоративних фінансів.

1.2 Методи оцінювання рівня тінізації корпоративних фінансів

В сучасних умовах динамічного розвитку глобальної економіки, корпорації відіграють важливу роль у формуванні та здійсненні економічних стратегій. Вони є важливими джерелами робочих місць, інновацій та інвестицій, сприяючи зміцненню економічної стабільності як на рівні держави так і на глобальному рівні. Один із важливих аспектів корпоративної діяльності полягає у веденні ефективних фінансових стратегій та управлінні фінансовими ресурсами підприємства. У зв'язку зі зростаючою складністю фінансових операцій та посиленою конкуренцією на ринку, концепція «тінізації» набула особливої актуальності. Тінізація корпоративних фінансів вказує на недекларовані або нелегальні практики, спрямовані на зниження оподаткування, ухилення від сплати податків, легалізацію доходів та інші фінансові операції, що порушують законодавство та норми етики.

З огляду на серйозні економічні та соціальні наслідки тінізації, виникає необхідність у розробці та застосуванні ефективних методів оцінювання рівня тінізації корпоративних фінансів. Це допоможе виявити та мінімізувати ризики, пов'язані з неправомірними фінансовими діями підприємств, а також забезпечить більш прозоре та добросовісне фінансове управління. На рис.1.1 наведемо методи оцінювання рівня тінізації корпоративних фінансів.

Рисунок 1.1 – Методи оцінювання рівня тінізації корпоративних фінансів

Джерело: розроблено автором на основі [9, с.108]

Розуміння масштабів тіньової економіки є важливим кроком для ефективного регулювання та управління економічними процесами, забезпечення податкової справедливості та стабільності фінансової системи, а також сприяє створенню сприятливого середовища для сталого економічного розвитку. Розглянемо кожен з методів детальніше.

1. «Витрати населення – роздрібний товарооборот». Цей метод спрямований на виявлення можливого перевищення грошових витрат населення на придбання товарів порівняно з загальним обсягом продажу населенню товарів в легальному секторі економіки [10, с.50]. Для здійснення цього аналізу, дані щодо витрат домогосподарств збираються шляхом вибіркового обстеження умов їхнього життя, де домогосподарства добровільно надають інформацію [11, с.77]. Додатково, дані про загальний обсяг продажу товарів населенню збираються через статистичну звітність від усіх суб'єктів господарювання в легальному секторі економіки, надаючи обов'язкові дані для аналізу.

2. Електричний. Цей метод ґрунтується на порівнянні зростання внутрішнього споживання електроенергії та зростання реального ВВП. За основу береться припущення, що приріст внутрішнього споживання електроенергії повинен відповідати збільшенню ВВП [12, с.126]. Якщо спостерігається перевищення приросту внутрішнього споживання електроенергії над приростом ВВП, це може свідчити про направлення частини електроенергії у тіньовий сектор економіки [13, с.24]. Даний метод дозволяє виявити можливість використання електроенергії в економіці, яка не відображена в офіційних статистичних показниках.

3. Монетарний. Цей метод ґрунтується на визначенні змін у співвідношенні між обсягом готівки та банківськими депозитами в період, що підлягає аналізу, порівняно з базовим періодом [14, с.103]. З даного підходу випливає припущення, що під час здійснення незареєстрованої економічної діяльності суб'єктами господарювання та населенням розрахунки за товари, роботи та послуги проводяться за допомогою готівки, що призводить до збільшення попиту на готівку в обігу, яка циркулює поза банківською системою [15, с.275]. Такий підхід також припускає, що швидкість обігу готівкових коштів однакова як у офіційній, так і в тіньовій економіці.

4. Збитковості підприємств. Цей метод передбачає встановлення межових значень мінімального та максимального коефіцієнтів тіньової економіки, які представляють частку ВВП, в межах яких функціонує тіньова економіка [16, с.103]. Цей підхід враховує такі припущення: за офіційною статистикою всі збиткові підприємства фактично є прибутковими, що може вказувати на переоцінку обсягів тіньової діяльності [17, с.8]. Рентабельність збиткових підприємств оцінюється як рентабельність прибуткових підприємств в звітному періоді, що підлягає аналізу. Цей метод дозволяє визначити діапазон дії тіньової економіки на основі фінансових даних підприємств.

5. Показників зайнятості. Цей метод базується на вивченні і аналізі даних про зайнятість населення, включаючи офіційні показники, такі як зареєстрована зайнятість та безробіття, а також інші показники, які можуть свідчити про

потенційну тіньову зайнятість [18, с.34]. Принцип роботи методу аналізу показників зайнятості полягає у порівнянні офіційних показників з реальною дійсністю на ринку праці. Офіційні дані можуть не відображати повний обсяг зайнятості, оскільки тіньова праця може бути недооцінена або взагалі незареєстрована. Метод передбачає аналіз додаткових показників, таких як незареєстрована зайнятість, робота на частковий робочий день, сезонна праця, неповна зайнятість тощо.

Кожен з розглянутих методів має свої переваги та обмеження, і їх комбінація може забезпечити більш точний та об'єктивний погляд на обсяг та характер тіньової діяльності. Систематизуємо ці переваги та обмеження в табл.1.5.

Таблиця 1.5 – Переваги та обмеження методів оцінювання рівня тінізації корпоративних фінансів

Метод	Переваги	Обмеження
1. «Витрати населення – роздрібний товарооборот»	орієнтований на споживчу активність населення; перевірений та відносно простий метод; використовує об'єктивні дані;	залежність від точності та достовірності статистичних даних; не враховує можливості нелегальних операцій, які не включені в офіційні дані; не враховує тіньові операції, які здійснюються в нелегальних секторах;
2. Електричний	заснований на зв'язку між споживанням електроенергії та рівнем виробництва; відображає можливість використання енергії в нелегальних операціях; спрощує виявлення дискрепансій у споживанні електроенергії;	залежність від доступності та точності статистичних даних про споживання електроенергії та ВВП; не враховує інші аспекти тіньової діяльності, які не пов'язані з електроенергією; може бути вплив на показники електроенергії з багатьох чинників, не пов'язаних з тінізацією;
3. Монетарний	використовує внутрішню фінансову динаміку та попит на готівку; орієнтований на виявлення збільшення попиту на готівку у тіньових операціях; допомагає оцінити обсяг готівкових операцій, що здійснюються у тіньовому секторі;	враховує лише ту частину тіньової діяльності, яка включає готівкові операції; залежність від доступності та точності фінансової статистики; не враховує електронні та безготівкові операції в тіньовому секторі;

Продовження табл.1.5

Метод	Переваги	Обмеження
4. Збитковості підприємств	залежність від рівня рентабельності підприємств; орієнтований на аналіз ефективності діяльності підприємств; використовує офіційні фінансові дані;	зводить тіньову діяльність до збиткових операцій, що не завжди вірно; не враховує інші аспекти тіньової діяльності, які не пов'язані з прибутковістю; залежність від точності та доступності фінансової звітності;
5. Показників зайнятості	враховує зміни в рівні зайнятості, пов'язані з нелегальною діяльністю; орієнтований на виявлення недекларованого працевлаштування; може виявляти неформальну та нелегальну зайнятість;	не завжди точно вказує на тіньову діяльність, оскільки може бути інші причини змін в зайнятості; залежність від якості та доступності статистичних даних щодо зайнятості; не враховує інші аспекти тіньової діяльності, які не пов'язані з зайнятістю.

Джерело: розроблено автором на основі [10-18]

Аналізуючи переваги та обмеження різних методів оцінювання рівня тінізації корпоративних фінансів, можна зробити висновок, що жоден з методів не є універсальним ідеальним інструментом. Кожен метод має свої сильні сторони, які роблять його корисним у певних ситуаціях, але водночас і обмеження, які не дозволяють врахувати всі аспекти тіньової діяльності. Враховуючи це, для найбільш точної оцінки рівня тінізації корпоративних фінансів рекомендується поєднувати кілька методів та доповнювати їх іншими джерелами інформації. Такий підхід дозволить отримати більш повну та об'єктивну картину проявів тіньової економіки в корпоративних фінансах, що в свою чергу сприятиме розробці ефективних стратегій для її боротьби та мінімізації негативних наслідків для економіки та суспільства.

В сучасних умовах глобалізації та складних економічних взаємозв'язків, прогнозування тіньової діяльності також стає надзвичайно важливим завданням для ефективного управління економічними процесами. Тіньова економіка, яка включає нелегальну, недекларовану діяльність та інші недостатньо відображені в офіційних статистичних даних операції, має значний вплив на сталість та стійкість фінансово-економічних систем. Методологічні підходи до прогнозування та планування макроекономічних показників тіньової діяльності

відіграють ключову роль у виявленні, аналізі та контролі цього явища. Розробка ефективних стратегій реагування на тіньову економіку, виявлення її впливу на загальну економічну динаміку та розробка засобів для її легалізації – це складні завдання, для вирішення яких потрібні комплексні та об'єктивні підходи.

На рис.1.2 наведемо методи прогнозування рівня тінізації корпоративних фінансів.

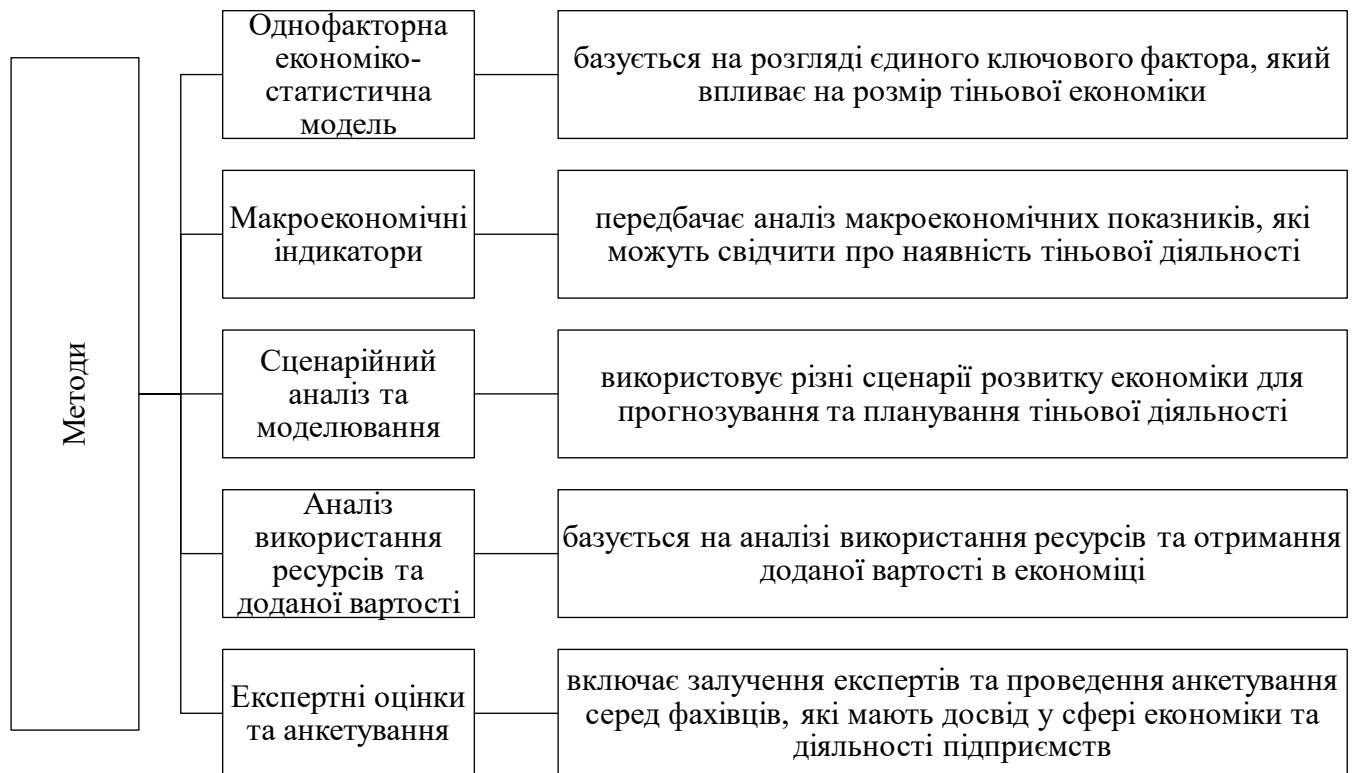

Рисунок 1.2 – Методи прогнозування рівня тінізації корпоративних фінансів

Джерело: розроблено автором на основі [19, с.45]

Розглянемо їх детальніше.

1. Однофакторна економіко-статистична модель динаміки розміру тіньової економіки. Цей метод базується на розгляді єдиного ключового фактору, який впливає на розмір тіньової економіки. Це може бути, наприклад, рівень оподаткування, ступінь регулювання економіки, рівень корупції тощо. Ця модель визначає взаємозв'язок між цим фактором та розміром тіньової економіки за певний період часу. Шляхом аналізу цього взаємозв'язку можна розробити

прогнози для майбутнього розміру тіньової економіки та визначити можливість його змін.

2. Макроекономічні індикатори внутрішньої тіньової діяльності. Цей метод передбачає аналіз макроекономічних показників, які можуть свідчити про наявність тіньової діяльності. Наприклад, зростання невідповідності між рівнем внутрішнього споживання та офіційним ВВП може вказувати на зростання ролі тіньової економіки. Також вивчення змін у рівні зайнятості, нелегальному працевлаштуванні та інших макроекономічних показниках може допомогти виявити тіньові процеси.

3. Сценарійний аналіз та моделювання. Цей метод використовує різні сценарії розвитку економіки для прогнозування та планування тіньової діяльності. Залежно від різних можливих шляхів розвитку, тіньова діяльність може виявитися більш або менш інтенсивною. Моделювання різних сценаріїв дозволяє визначити ризики та можливості впливу тіньової економіки на загальну економічну динаміку.

4. Аналіз використання ресурсів та доданої вартості. Цей метод базується на аналізі використання ресурсів та отримання доданої вартості в економіці. Якщо існує значна різниця між обсягом використання ресурсів та рівнем виробництва офіційних продуктів, це може вказувати на наявність тіньової економіки.

5. Експертні оцінки та анкетування. Цей метод включає залучення експертів та проведення анкетування серед фахівців, які мають досвід у сфері економіки та діяльності підприємств. Їхні оцінки та прогнози можуть бути використані для визначення та оцінки тіньової діяльності.

Кожен з методологічних підходів до цього завдання має свої переваги та обмеження. Використання однієї конкретної методології може не забезпечити повну картину тіньової діяльності. Тому рекомендується комбінувати різні підходи, використовувати аналіз макроекономічних показників, моделювання сценаріїв та залучення експертних оцінок для отримання більш об'єктивних та точних результатів. Поглиблене дослідження та поєднання різних методологій

допоможе ефективно виявляти, аналізувати та контролювати тіньову діяльність, забезпечуючи сталу та стійку економічну динаміку.

Таким чином, в контексті обговорення методологічних підходів до оцінювання рівня тінізації корпоративних фінансів та прогнозування тіньової діяльності можна зробити наступний висновок. Методи оцінювання рівня тінізації корпоративних фінансів включають різні підходи, які базуються на аналізі економічних показників, споживчих витрат, електроенергії, грошового обігу, прибутковості та інших аспектів. Кожен метод має свої переваги та обмеження, і їх поєднання може надати більш об'єктивну картину рівня тіньової діяльності. Додатково, аналіз показників зайнятості може доповнити загальний огляд тіньової економіки. Прогнозування та планування макроекономічних показників тіньової діяльності також вимагають використання різних підходів. Однофакторні моделі, аналіз макроекономічних показників, сценарійний аналіз, оцінки експертів та інші методи можуть допомогти виявити залежності, визначити ризики та можливості, пов'язані з тіньовою діяльністю. Здатність поєднувати різні методи та використовувати додаткові джерела інформації допомагає отримати більш точне уявлення про масштаби, характер та вплив тіньових корпоративних фінансів. В цілому, розуміння і контроль над тіньовою діяльністю стають ключовими факторами для забезпечення сталого та стійкого економічного розвитку.

1.3 Нормативно-правове забезпечення протидії тіньових корпоративним фінансам в Україні

В сучасних умовах глобалізації та швидкого технологічного розвитку корпоративні фінанси набули значного впливу на економічну динаміку країн та міжнародну співпрацю. Однак разом із зростанням їхньої ролі виникають нові виклики та ризики, серед яких особливе місце належить тіньовим корпоративним фінансам. Україна, як суверенна держава, також стикається з викликами,

пов'язаними з тіньовими корпоративними фінансами. Забезпечення прозорості, справедливості та стабільності в економіці є надзвичайно важливим завданням для забезпечення сталого розвитку країни. Тому нормативно-правове регулювання тіньових корпоративних фінансів має вирішальне значення для досягнення цих цілей.

Законодавча база України щодо протидії тіньовим корпоративним фінансам включає ключові нормативно-правові акти, які охоплюють різні аспекти цієї проблеми. Важливими документами є Конституція України [20], яка закріплює принципи взаємодії суспільства та держави, та Кримінальний кодекс України [21], що передбачає відповідальність за злочини в сфері тінізації економічних відносин та корупції. Конституція України [20], яка має найвищу юридичну силу, ставить основні рамки для взаємодії суспільства і держави. Її норми визначають принципи демократії, правової держави, гарантії прав та свобод громадян. В контексті боротьби з тіньовими корпоративними фінансами, Конституція визначає основні засади прозорості, відповідальності та рівноправності перед законом. Кримінальний кодекс України [21] передбачає кримінальну відповідальність за скоєні злочини в сфері тінізації економічних відносин та корупції. Цей закон встановлює норми та покарання за фінансові маніпуляції, незаконні фінансові операції та інші злочини, що впливають на стійкість економічного середовища. Податковий кодекс України [22] регламентує контроль за сплатою податків та відповідальність за порушення фінансового законодавства. Господарський кодекс України [23] встановлює правові основи господарської діяльності та визначає відповідальність за злочини, пов'язані з тіньовими практиками в економічних відносинах. Ці законодавчі акти спільно створюють основу для боротьби з тіньовими корпоративними фінансами та забезпечують відповідальність за порушення законодавства в цій сфері. Вони роблять акцент на прозорості, додержанні правил та забезпеченні розвитку стійкої економіки, що є важливими аспектами для подолання тіньових практик та забезпечення стабільного розвитку країни.

Інші закони України грають важливу роль у боротьбі з тіньовими корпоративними фінансами, легалізацією доходів злочинного походження, корупцією та іншими злочинами, що можуть впливати на стійкість економіки та довіру до держави. Детальний аналіз цих законів допомагає визначити систему нормативно-правового забезпечення, яка сприяє забезпеченню прозорості, відповідальності та правової стабільності. Розглянемо їх детальніше:

1. Закон України «Про банки та банківську діяльність» [24] встановлює ретельний контроль за діяльністю банківських установ з метою запобігання тіньовим фінансовим операціям та легалізації доходів. Він встановлює норми та вимоги, що регулюють діяльність банків, включаючи систему внутрішнього контролю та фінансового моніторингу.

2. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [25] визначає комплекс механізмів для боротьби з легалізацією злочинних доходів та фінансуванням тероризму. Цей закон встановлює систему фінансового моніторингу, що допомагає виявляти та запобігати тіньовим фінансовим операціям.

3. Закон України «Про національну безпеку України» [26] встановлює основи стратегії національної безпеки та сталий розвиток національної економіки. Ці принципи мають важливе значення для забезпечення стійкості економіки та уникнення тіньових практик, які можуть загрожувати національній безпеці.

4. Закон України «Про запобігання корупції» [27] встановлює норми, які регулюють відповідальність за корупційні діяння та передбачає міжнародне співробітництво для боротьби з цією проблемою. Цей закон допомагає забезпечувати чесність та прозорість у фінансових операціях та діяльності корпоративних суб'єктів.

5. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення» [28] визначає механізми контролю і запобігання трансфертному ціноутворенню. Ця практика може використовуватися

для тіньових операцій, і закон намагається зменшити можливість використання її від нелегітимних цілей.

6. Закон України «Про Національне Антикорупційне бюро України» [29] визначає функції та повноваження бюро в боротьбі з корупцією. Це сприяє підвищенню ефективності протидії тіньовим фінансовим операціям та легалізації доходів у сфері корпоративних відносин.

7. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [30] відіграє ключову роль у регулюванні питань кібербезпеки та встановленні відповідальності за порушення законодавства у цій сфері. Цей закон спрямований на забезпечення захисту критичних інформаційних інфраструктур держави, протидію кіберзлочинам та іншим кіберзагрозам, а також забезпечення стійкості і надійності інформаційних технологій та мереж.

8. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [31] має важливе значення для економічного розвитку та стабільності країни. Однією з основних засад внутрішньої політики є детінізація економіки, що передбачає створення сприятливих умов для діяльності економічних агентів в легальному правовому полі. Це означає відмову від тіньових, нелегальних практик та створення стабільних умов для бізнесу, що сприяє розвитку економіки та підвищенню довіри до державних інституцій.

9. Конвенція про кіберзлочинність, ратифікована Україною [32], сприяє міжнародній співпраці у протидії кіберзлочинності та злочинам, пов'язаним з комп'ютерами. Це важливий аспект у протидії тіньовим фінансовим операціям та кіберзлочинам, які можуть спричинити значну шкоду економічній безпеці держави.

Усі ці нормативно-правові акти спільно визначають рамки та механізми для боротьби з тіньовими корпоративними фінансами, легалізацією злочинних доходів та іншими фінансовими порушеннями. Це сприяє забезпеченню стійкої та чесної економічної діяльності, підвищенню довіри до фінансової системи та забезпеченню фінансової безпеки України. Ці закони узгоджуються та доповнюються, створюючи комплексний підхід до боротьби з тіньовими

практиками, корупцією та іншими негативними явищами у економіці та суспільстві України.

Разом з тим, варто розглянути й інші важливі нормативно-правові акти:

1. План заходів з реалізації «Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року» [33] визначає стратегічні напрями розвитку системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення. План передбачає дієві заходи для зменшення ризиків та створення ефективної системи запобігання цим явищам, вказуючи на відповідальних виконавців, строків виконання та національну оцінку ризиків.

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Основні напрями розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року» [34] докладно висвітлює актуальні ризики та загрози в сфері запобігання та протидії легалізації доходів, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення. Цей нормативний акт також встановлює ключові напрями державної політики у цих сферах, що допомагає спрямовано протидіяти тіньовим корпоративним фінансам.

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про віднесення держав до переліку офшорних зон» [35] визначає перелік держав, віднесених до переліку офшорних зон, з метою обмеження тінізації економічних відносин та протидії легалізації тіньових доходів. Ця ініціатива спрямована на визначення країн, які можуть використовуватися для нелегальних фінансових операцій.

4. Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» [36] включає в себе широкий спектр заходів, спрямованих на протидію корупції та тіньовій економіці. Він підкреслює

необхідність посилення прозорості в державних органах, а також створення умов для розвитку підприємництва в легальному правовому полі.

У сукупності ці нормативно-правові акти створюють систему протидії тіньовим корпоративним фінансам в Україні. Вони визначають основні напрями, стратегії та заходи для ефективної боротьби з легалізацією доходів, фінансуванням тероризму та іншими негативними явищами, що загрожують економічній безпеці країни. Ці заходи спрямовані на підвищення прозорості, запобігання корупції, обмеження використання офшорних зон та детінізацію економіки, сприяючи стабільному та стійкому розвитку України.

Один із важливих кроків у боротьбі з тіньовою економікою є встановлення методології розрахунку рівня тіньової економіки. Методичні рекомендації, затверджені відповідними розпорядчими актами, визначають детальні процедури та індикатори для оцінки та аналізу обсягів нелегальних операцій. Це надає можливість оцінити розмір і вплив тіньової економіки на загальний економічний розвиток. Розглянемо їх детальніше:

1. Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки, затверджені Наказом Міністерства економіки України [37] регулюють державну методику розрахунку рівня тіньової економіки в Україні. Цей нормативний акт ставить перед собою завдання визначити та оцінити обсяги нелегальних економічних операцій, які відбуваються поза офіційними каналами та майже не фіксуються в офіційних статистичних джерелах. Методичні рекомендації включають в себе детальні інструкції щодо збору, обробки та аналізу інформації, а також показники та індикатори, які допомагають визначити обсяги тіньової економіки в різних галузях та на різних рівнях.

2. Методичні рекомендації щодо комплексної оцінки обсягів непродуктивного відпливу (вивезення) фінансових ресурсів за межі України, затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [38] регулюють процедуру розрахунку інтегрального показника обсягів непродуктивного відпливу фінансових ресурсів за межі України. Ці методичні рекомендації визначають розрахунок обсягів непродуктивного легального

відпливу фінансових ресурсів, включаючи розрахунок коефіцієнта непродуктивності цього відпливу, а також розрахунок обсягів прихованого відпливу фінансових ресурсів.

3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [39] визначають в переліку індикаторів та джерел вхідної інформації за складовими економічної безпеки показник рівня «тінізації» економіки. Ці методичні рекомендації визначають також порогові показники тінізації на макроекономічному рівні.

Загалом, методичні рекомендації є важливим інструментом для забезпечення об'єктивної оцінки рівня тіньової економіки, непродуктивного відпливу фінансових ресурсів та економічної безпеки України. Вони допомагають створити підґрунтя для прийняття обґрунтованих рішень та розробки стратегій у сфері протидії тіньовій економіці та підвищення рівня економічної безпеки.

За останні роки, із зростанням популярності ринку віртуальних активів та збільшенням їх прийняття серед широких мас населення, спостерігається також зростання кількості злочинів, пов'язаних з цими цифровими активами. Відчутне підвищення інтересу до криптовалют, токенів та інших віртуальних ресурсів веде до непередбачуваних наслідків в сфері кібербезпеки та фінансової безпеки. Це включає в себе широкий спектр злочинних дій, таких як шахрайства, відмивання грошей, крадіжки віртуальних активів та навіть кібератаки на криптобіржі та гаманці. На поточний момент, в Україні відсутнє актуальне та спеціалізоване законодавство, що регулює сферу віртуальних активів. Проте вже був прийнятий «Закон України про віртуальні активи», який набуде сили з дня, коли вступить в силу відповідний закон України про зміни до Податкового кодексу України, що стосуються оподаткування операцій з віртуальними активами [40]. Варто зазначити, що цей законопроект ще не пройшов обговорення та прийняття Верховною Радою України. Ця ініціатива рефлектує зростаючу увагу до віртуальних активів у країні та наголошує на необхідності встановлення юридичного каркасу для їх регулювання. Проект Закону передбачає важливі

аспекти, такі як визначення віртуальних активів, забезпечення їхньої правової визнаності та правового статусу осіб, що здійснюють операції з ними. Окрім того, він спрямований на встановлення прозорих і ефективних механізмів оподаткування та реєстрації операцій з віртуальними активами. З урахуванням того, що розвиток ринку віртуальних активів в Україні вже має свої виклики та можливості, належна увага до прийняття та впровадження цього Закону буде визначальною для створення стійкого та регульованого середовища, яке сприятиме зростанню та інноваціям у цій галузі.

Таким чином, можна зробити висновок, що держава активно впроваджує низку заходів для боротьби з незаконними фінансовими операціями та легалізацією доходів, одержаних незаконним шляхом. Зазначені нормативно-правові акти та методичні рекомендації визначають важливі механізми, які сприяють контролю за економічною діяльністю, забезпеченню фінансової та економічної безпеки країни, а також створенню сприятливого середовища для здійснення діяльності в рамках легальних правових норм. Зокрема, вказані закони та розпорядження визначають механізми регулювання фінансового сектору, боротьби з легалізацією доходів та фінансуванням тероризму, контролю за кібербезпекою, а також прозорість та відповідальність в управлінні державними та корпоративними ресурсами. Окрім того, співпраця на міжнародному рівні через ратифікацію конвенцій і участь у міжнародних ініціативах також грає важливу роль у протидії незаконним фінансовим операціям та забезпеченні фінансової стабільності.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ТІНЬОВИХ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ: СВІТОВИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ АСПЕКТИ

2.1 Аналіз обсягів тіньових корпоративних фінансів в світі

В сучасному глобальному економічному середовищі корпоративні фінанси стали невід'ємною складовою частиною розвитку країн та регіонів. Однак поряд з офіційними фінансовими даними, які публікуються підприємствами та регуляторними органами, існує феномен тіньових корпоративних фінансів, що може має великий вплив на економічний ландшафт. Тіньові корпоративні фінанси охоплюють різноманітні практики, включаючи відмивання грошей, ухилення від оподаткування, недекларовані транзакції та інші дії, які здебільшого залишаються поза офіційним обліком.

Аналіз обсягів тіньових корпоративних фінансів в світі є важливим завданням для розуміння справжньої економічної ситуації, збалансованого фінансового розвитку та впровадження ефективних політичних заходів. Тіньові фінансові практики можуть порушувати справедливість конкуренції, впливати на збитковість державних бюджетів через ухилення від оподаткування та обмежувати можливості інвестування у реальний сектор економіки. Отже, вивчення обсягів тіньових корпоративних фінансів допомагає визначити наявні ризики та виробити стратегії для їх подолання.

Визначимо глобальний рівень тіньової економіки (рис.2.1). Дослідження цього показника може сприяти розумінню масштабів проблеми, виявленню причин та наслідків, а також розробці ефективних стратегій для боротьби з цією негативною явищем.

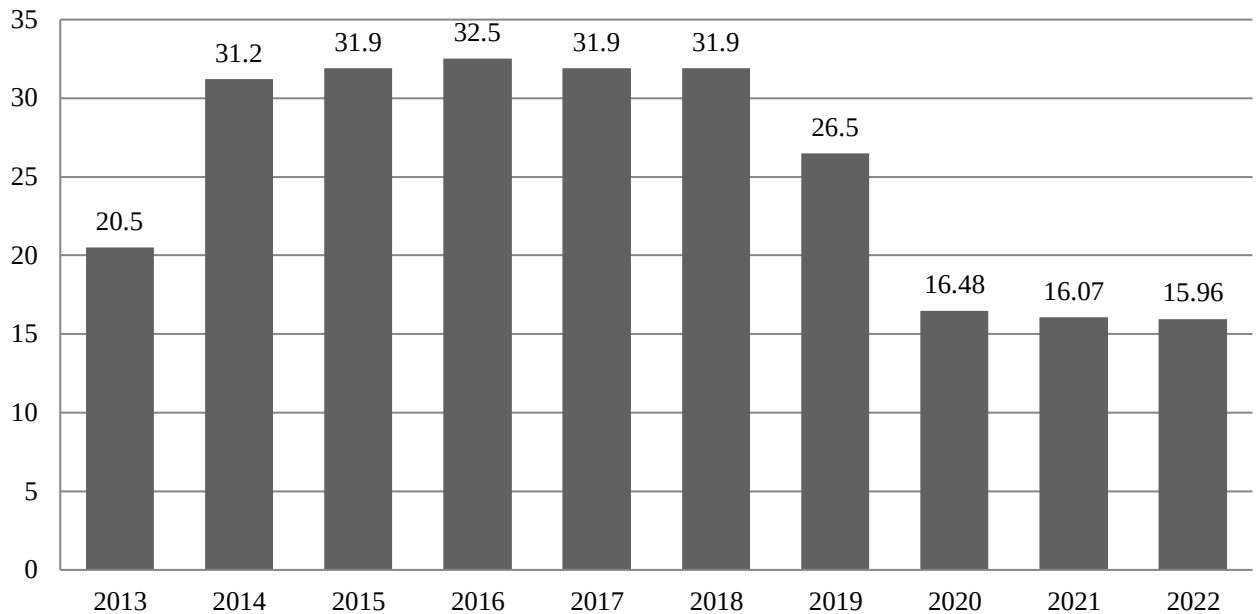

Рисунок 2.1 – Глобальний рівень тіньової економіки за 2013-2022 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [41, 42]

За даними рис.2.1 можемо зробити наступні висновки. Протягом зазначеного періоду рівень тіньової економіки показує відносно стабільний, але неоднозначний тренд. З 2013 по 2016 рік, рівень тіньової економіки постійно зростає, підвищуючись з 20,5% до 32,5% ВВП, що вказує на збільшення нелегальних та недекларованих операцій в економіці протягом цього періоду. Проте, з 2017 року по 2019 рік спостерігається деяке зниження рівня тіньової економіки, що може свідчити про певні заходи контролю та реформи у сфері оподаткування та фінансової діяльності. Однак в 2019 році рівень тіньової економіки все ще залишався на значно вищому рівні, ніж у 2013 році. Важливим є також зниження рівня тіньової економіки у 2020-2022 роках. У 2020 році він впав до 16,48% ВВП, а у наступних роках тримався на подібному рівні. Це є результатом реформ, більш ефективного контролю з боку держави, та впливу зовнішніх факторів, наприклад, економічних та цифрових змін, пов'язаних з пандемією COVID-19. Для подальшого зниження рівня тіньової економіки важливо продовжувати впроваджувати реформи в сфері оподаткування, зміцнювати контроль за фінансовою діяльністю та створювати сприятливі умови для розвитку легального бізнесу.

Дослідження країн, де рівень тіньової економіки найвищий, допоможе ідентифікувати основні чинники та причини, що сприяють росту тіньової економіки. Це може допомогти зосередитися на тих аспектах, які потребують невідкладної реформи. Країни-лідера за рівнем тіньової економіки наведені в табл.2.1.

Таблиця 2.1 – Країни-лідери за рівнем тіньової економіки за 2013, 2022 рр., %

2013		2022	
Країна	Рівень тіньової економіки, % від ВВП	Країна	Рівень тіньової економіки, % від ВВП
Зімбабве	64,6	Афганістан	72
Грузія	56,6	Зімбабве	64,1
Центральноафриканська республіка	52,6	Нігерія	57,7
Габон	52,5	Гаїті	55,1
Гаїті	51,8	Болівія	54,8
Нігерія	51,7	Нікарагуа	52,5
Бенін	50,7	Панама	51,6
Гватемала	50,5	Габон	51,6
Болівія	48,2	М'янма	49
Таїланд	46,7	Бенін	48,8

Джерело: розроблено автором на основі [43, 44]

За даними табл.2.1 можемо зробити наступні висновки. У 2013 році найвищий рівень тіньової економіки спостерігався в Зімбабве, де він становив 64,6% ВВП, що свідчить про проблеми з формальним сектором економіки та обмежений доступ до легальних можливостей. У 2022 році, ця країна несуттєво знизила рівень тіньової економіки до 64,1%, що може свідчити про деякі покращення в господарській ситуації. Афганістан відзначився найвищим рівнем тіньової економіки в 2022 році – 72% ВВП, що пов'язано з низьким рівнем економічної стабільності та високим рівнем нелегальних операцій у цій країні. Нігерія, яка також входить до списку лідерів за рівнем тіньової економіки, зазнавала зміни протягом цього періоду. Її рівень тіньової економіки зріс з 51,7% у 2013 році до 57,7% у 2022 році, що є наслідком різних факторів, таких як складність податкової системи, недостатня ефективність контролю за

нелегальними операціями та інші. Загалом, дані свідчать про нерівномірність у розподілі тіньової економіки між різними країнами та можливість впливу різних факторів, таких як політична стабільність, соціально-економічний розвиток та ефективність податкової політики, на цей показник. Розуміння цих тенденцій може допомогти розробити ефективні стратегії для зменшення рівня тіньової економіки та сприяти сталому розвитку національних економік.

Також варто проаналізувати залежність рівня тіньової економіки від цифровізації суспільства (рис.2.2). Загалом, аналіз залежності рівня тіньової економіки від цифровізації суспільства може розкрити як позитивні, так і негативні впливи цих технологій на практики тіньової економіки, що може сприяти розробці стратегій для боротьби з цією проблемою в умовах цифрової епохи.

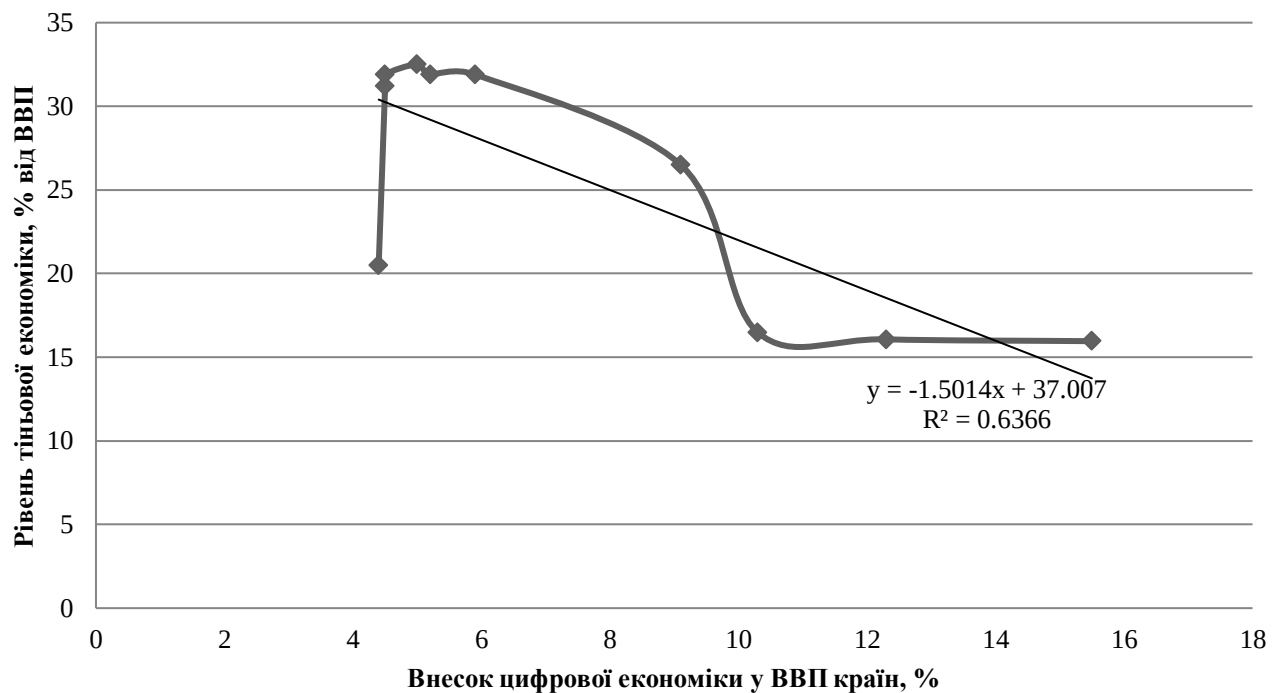

Рисунок 2.2 – Залежність рівня тіньової економіки від внеска цифрової економіки у ВВП за 2013-2022 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [41, 42, 45]

За даними рис.2.2 можемо зробити наступні висновки. Залежність між рівнем тіньової економіки та внеском цифрової економіки у ВВП країн виявлена у лінійній регресійній моделі: $y = -1,5014x + 37,007$, де y – представляє рівень

тіньової економіки, а x – внесок цифрової економіки у ВВП. Коефіцієнт детермінації R^2 дорівнює 0,6366, що свідчить про помірний ступінь пояснювальної здатності моделі. Згідно з отриманими даними та регресійною моделлю, можна зробити висновок, що впровадження цифрової економіки має певний позитивний вплив на зменшення рівня тіньової економіки. Збільшення внеску цифрової економіки у ВВП країн супроводжується зниженням відсоткового співвідношення нелегальних та недекларованих операцій в економіці. Це пов'язано з покращенням спроможностей держави в ефективному контролі, моніторингу та реєстрації господарської діяльності завдяки використанню цифрових технологій.

Збільшення обсягу незаконних грошових потоків є серйозною та актуальною проблемою в сучасному світі. Цей явище має потенціал великої негативної дії на економіку, соціальну стабільність та міжнародну безпеку. Аналіз обсягу незаконних грошових потоків є важливим завданням з числа наукових досліджень з причин долаття цього явища. Їх динаміка наведена на рис.2.3.

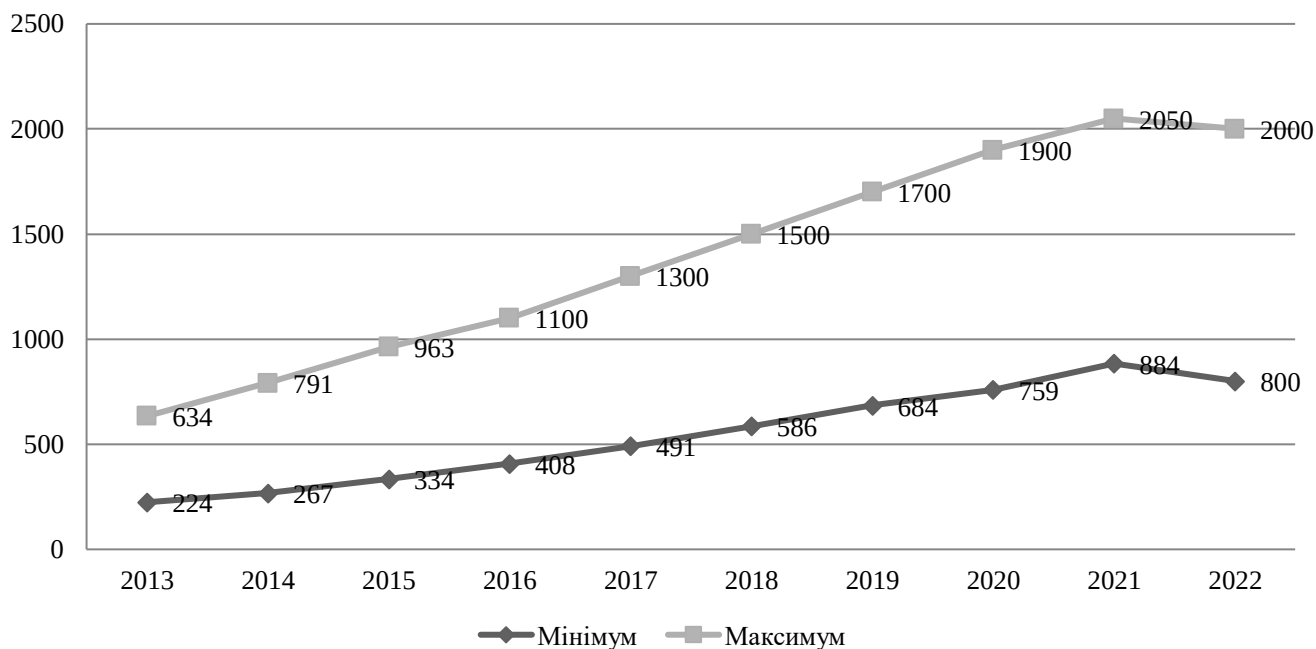

Рисунок 2.3 – Обсяг незаконних грошових потоків за 2013-2022 рр., млрд дол

Джерело: розроблено автором на основі [46]

За даними рис.2.3 можемо зробити наступні висновки. Обсяги незаконних грошових потоків зростали протягом досліджуваного періоду. Проте, в 2022 році спостерігається спад до 800 млн доларів. Розбіжність між мінімальним та максимальним обсягами може бути зумовлена кількома факторами. Однією з можливих причин є методологічна різниця в обрахунках мінімального та максимального обсягів. Вимірювання незаконних грошових потоків може базуватися на офіційних та надійних даних або на оцінках та припущеннях. Розбіжність може виникати з-за використання різних джерел та методів оцінки, що може впливати на точність результатів. Узагальнюючи, дані свідчать про ріст незаконних грошових потоків з 2013 по 2021 рік, зі спадом у 2022 році. Розбіжність між мінімальним та максимальним обсягами може виникнути через різні методології обрахунків, ступінь надійності даних та можливий вплив заходів боротьби з незаконними фінансовими операціями.

Один із визначених прикладів незаконних фінансових потоків – це скандал із Danske Bank у 2018 році. Найбільший банк Данії виявився замішаним у схемі відмивання грошей, пов'язаній з 200 мільярдами євро, які пройшли через його естонську філію [47]. Цей випадок підкреслює важливість ефективного фінансового моніторингу та контролю для запобігання подібним інцидентам.

Ще одним ілюстративним прикладом є справа 1Malaysia Development Berhad (1MDB) в Малайзії. Цей державний інвестиційний фонд витратив мільярди доларів на проекти розвитку, проте став об'єктом розслідувань у зв'язку зі схемою широкомасштабного розкрадання коштів. Мільярди доларів були незаконно переміщені через мережу підставних компаній, підкреслюючи потребу в удосконаленні систем виявлення та протидії таким небезпечним фінансовим практикам [48].

Загальносвітова співпраця та впровадження суворих міжнародних стандартів фінансового моніторингу визначаються як ключові чинники у боротьбі із незаконними фінансовими потоками, що допоможе забезпечити стабільність та довіру у світовому фінансовому середовищі.

Обсяги коштів, втрачених через ухилення від сплати податків, відіграють важливу роль у формуванні економічної та фінансової стійкості держави. Аналіз цього питання сприяє розумінню причин та наслідків таких втрат, а також спрямовує на розробку ефективних стратегій та політик. Динаміка обсягів коштів, втрачених через ухилення від сплати податків, наведена в табл.2.2.

Таблиця 2.2 – Обсяги коштів, втрачених через ухилення від сплати податків, в світі за 2013-2022 рр.

Рік	Обсяги коштів, втрачених через ухилення від сплати податків, млрд дол	Ланцюговий приріст		Базисний приріст	
		абсолютний, млрд дол	відносний, %	абсолютний, млрд дол	відносний, %
2013	213	-	-	-	-
2014	224	11	5,16	11	5,16
2015	267	43	19,20	54	25,35
2016	334	67	25,09	121	56,81
2017	366	32	9,58	153	71,83
2018	408	42	11,48	195	91,55
2019	419	11	2,70	206	96,71
2020	427	8	1,91	214	100,47
2021	483	56	13,11	270	126,76
2022	427	-56	-11,59	214	100,47

Джерело: розроблено автором на основі [49]

За даними табл.2.2 можемо зробити наступні висновки. У період з 2013 по 2022 роки обсяги коштів, втрачених через ухилення від сплати податків, показували зростання. Починаючи зі значення 213 млрд доларів у 2013 році, обсяги збільшилися до 483 млрд доларів у 2021 році, але в 2022 році спостерігається зниження до 427 млрд доларів. При детальному аналізі, можна визначити, що з 2013 по 2015 рік спостерігається помірний ріст абсолютних та відносних показників втрат коштів через ухилення від сплати податків. Однак після 2015 року настає значущий приріст як абсолютних, так і відносних збитків. Це спричинено низкою причин, такими як зміна податкової політики, зростання уваги до боротьби з ухиленням від оподаткування, або збільшення обсягу економічної діяльності. Зазначені в табл.2.2 дані свідчать про те, що незважаючи на певне зниження обсягів у 2022 році, ухилення від сплати податків залишається значущою проблемою.

Транснаціональні технологічні гіганти, такі як Google, Apple та Amazon, стали об'єктом великої уваги та обговорення у зв'язку з їхніми практиками ухилення від сплати податків та уникнення оподаткування. Це породжує суттєві етичні та фінансові питання, які вимагають ретельного аналізу.

Наприклад, компанія Apple стала об'єктом уваги податкових органів через свою практику сплати надто низьких податків в Європі. За визначеними періодами часу, такими як 2003 та 2014 роки, компанія сплачувала лише 1% та 0,005% відповідно від свого прибутку. Це призвело до вимоги їй сплатити до 15,4 мільярда доларів податку.

Google використовував складні стратегії, такі як «подвійний ірландський» та «голландський сендвіч», щоб знизити свої обов'язки з корпоративного податку. Ці схеми дозволили компанії сплачувати лише 6% корпоративного податку замість загальної ставки в 19,3%. Такий підхід піддавав сумніву ефективність податкового законодавства та наявність необхідного контролю.

Amazon, використовуючи складні схеми переміщення коштів через Люксембург, забезпечив собі можливість продавати товари на значну суму, сплачуючи при цьому мінімальні податки – лише 4,2 мільйона фунтів стерлінгів при обороті у 4,3 мільярда фунтів стерлінгів. Це викликало справедливе обурення політиків та споживачів, які закликали до бойкоту послуг компанії [50].

Зазначені ситуації ілюструють необхідність впровадження ефективних міжнародних механізмів контролю за податковими практиками транснаціональних корпорацій. Виникає потреба в удосконаленні податкового законодавства та міжнародного співробітництва з метою уникнення використання подібних стратегій. Важливо забезпечити рівноправність та справедливість у податкових питаннях для всіх гравців на міжнародному ринку.

Аналіз неформального рівня зайнятості є важливим, оскільки цей аспект відображає значний вплив на економіку, соціальну справедливість та розвиток країни. Неформальна зайнятість включає робочі місця, які не офіційно реєструються та не підлягають державному регулюванню, що може мати як

позитивні, так і негативні наслідки. Динаміка глобального рівня неформальної зайнятості наведена на рис.2.4.

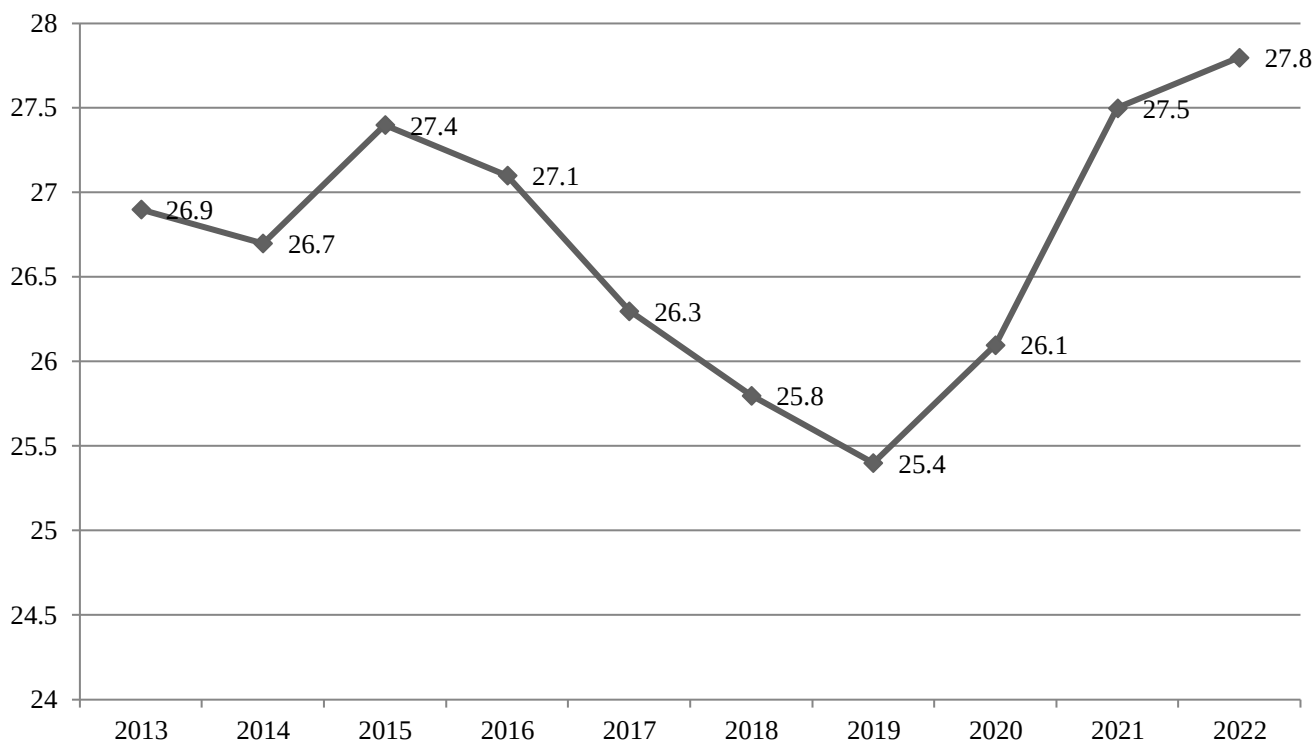

Рисунок 2.4 – Глобальний рівень неформальної зайнятості за 2013-2022 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [51]

За даними рис.2.4 можемо зробити наступні висновки. За загальною тенденцією, рівень неформальної зайнятості підвищувався протягом перших трьох років (2013-2015), від 26,9% до 27,4%. Проте в наступні роки спостерігалася тенденція до зниження рівня неформальної зайнятості. З 2015 по 2018 рік, рівень скоротився на 1,6 відсоткових пункти, до 25,8%, що пов'язано з покращенням економічної ситуації, зростанням кількості офіційних робочих місць та ефективнішим контролем з боку держави. Проте, з 2018 по 2022 рік, рівень неформальної зайнятості знову збільшився на 2 відсоткові пункти, до 27,8%. Ця зміна обумовлена різними факторами, такими як зростання безробіття, погіршення економічної ситуації, або зміни в структурі економіки.

Країни-лідера за рівнем неформальної зайнятості наведені в табл.2.3.

Таблиця 2.3 – Країни-лідери за рівнем неформальної зайнятості за 2013, 2022 рр., %

2013		2022	
Країна	Неформальний рівень зайнятості, %	Країна	Неформальний рівень зайнятості, %
Уганда	94	Уганда	94
Гватемала	74	Гватемала	74
Гондурас	73	Гондурас	73
Перу	69	Перу	69
Болівія	67	Болівія	64
Мадагаскар	66	Мадагаскар	63
Непал	65	Непал	62
Мозамбік	64	Гвінея	61
Малаві	63	Камбоджа	60
Ефіопія	62	Мозамбік	59

Джерело: розроблено автором на основі [51]

За даними табл.2.3 можемо зробити наступні висновки. Список країн-лідерів за рівнем неформальної зайнятості у 2013 та 2022 роках демонструє стабільність у розподілі праці між формальним та неформальним секторами. У 2013 році Уганда, Гватемала, Гондурас, та Перу мають найвищі рівні неформальної зайнятості, на чолі з Угандою зі значенням 94%. Така висока неформальна зайнятість свідчить про проблеми у розвитку офіційного ринку праці та соціальних програм підтримки зайнятості в цих країнах. З 2013 по 2022 більшість країн-лідерів за рівнем неформальної зайнятості залишились незмінними у своєму лідерстві, включаючи Уганду, Гватемалу, Гондурас та Перу. Проте, варто зазначити, що у деяких країнах спостерігається зниження рівня неформальної зайнятості. Наприклад, в Болівії він скоротився з 67% у 2013 році до 64% у 2022 році, а в Мадагаскарі з 66% до 63%, що вказує на певні позитивні зрушення у розвитку офіційного сектору праці та вдосконалення соціальних програм. Крім того, збільшення неформальної зайнятості можна відзначити у Гвінеї (з 59% до 61%) та Камбоджі (з 58% до 60%), що свідчить про вплив економічних, соціальних та політичних факторів на структуру праці в цих країнах. Отже, зазначені дані вказують на стабільний розподіл зайнятості у деяких

країнах з високим рівнем неформальної зайнятості, а також на можливість певних змін у цій структурі.

Таким чином, було проведено аналіз різних аспектів тіньових економічних показників та явищ за період з 2013 по 2022 роки. Були розглянуті такі показники, як рівень тіньової економіки, обсяги незаконних грошових потоків, внесок цифрової економіки у ВВП, рівень неформальної зайнятості, а також рівень ухилення від сплати податків. Загальні висновки з цих аналізів вказують на складні та динамічні тенденції в економічному розвитку. Наприклад, спостерігаються коливання в рівні тіньової економіки протягом років, причому впровадження цифрової економіки може впливати на її зменшення. Обсяги незаконних грошових потоків також змінюються, і причини цього можуть включати як методологічні фактори, так і ефективність заходів боротьби з такими операціями. При аналізі рівня неформальної зайнятості відзначається, що в деяких країнах рівень лишається стабільним, а в інших спостерігаються зміни, що може бути викликано соціальними та економічними факторами. Рівень ухилення від сплати податків також виявляє коливання, і зниження такого рівня може залежати від багатьох факторів, включаючи ефективність контролю та заходів протидії.

2.2 Оцінка обсягу тіньових корпоративні фінанси в Україні

В останні десятиліття в Україні, як і в багатьох інших країнах світу, спостерігається зростаюча увага до питань корпоративних фінансів та їхнього впливу на економічний розвиток. Попри активний розвиток законодавства та нормативно-правового поля, яке регулює фінансову діяльність компаній, суттєва частина фінансової активності залишається прихованою від загальної громадськості та органів державного контролю. Для розуміння і вирішення проблеми тіньових корпоративних фінансів в Україні необхідно визначити їхні

причини, оцінити обсяг інформації, доступної для аналізу, а також розглянути можливі наслідки цього явища для економіки та суспільства загалом.

Визначимо рівень тіньової економіки в Україні (рис.2.5).

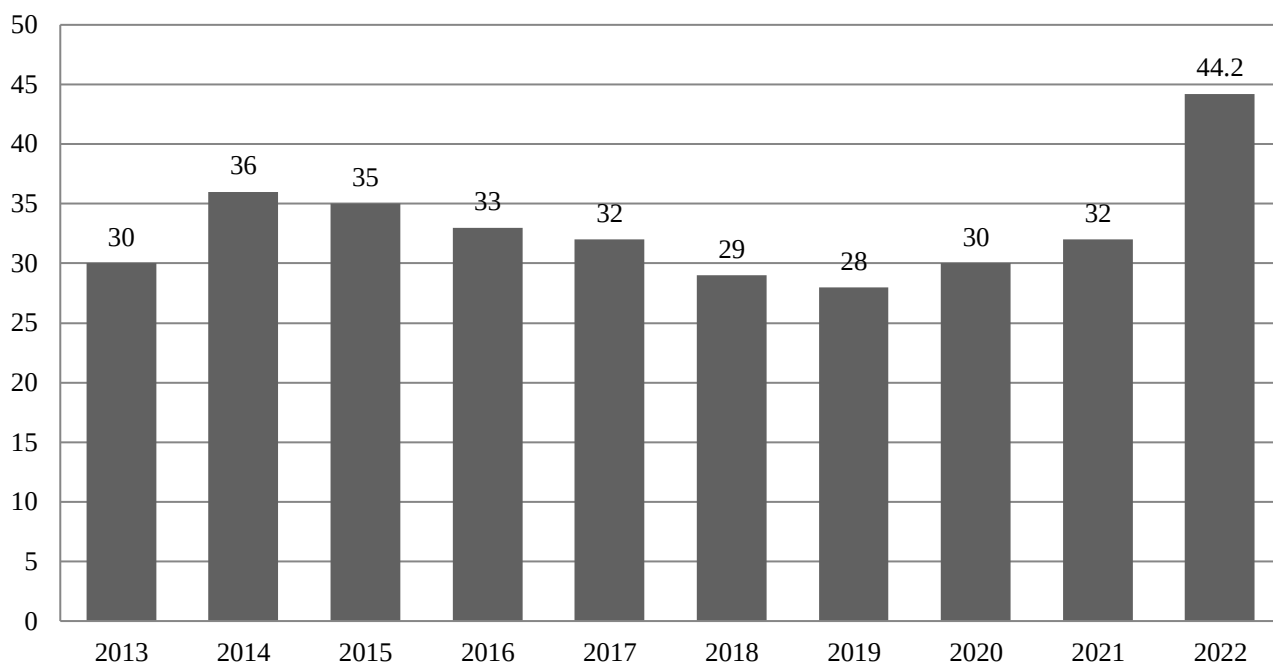

Рисунок 2.5 – Рівень тіньової економіки в Україні за 2013-2022 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [52]

За даними рис.2.5 можемо зробити наступні висновки. Протягом аналізованого періоду було відзначено певні тенденції та патерни, що вказують на різноманітні фактори, які впливають на розмір тіньової економіки в країні. З 2013 по 2015 рік спостерігалася певна стабільність рівня тіньової економіки, коли він коливався в межах 30-36% від ВВП. Проте у 2016 році відбулося зниження до 33%, а в 2017 році ще більше скоротився до 32%, що пов'язано зі змінами в податковому законодавстві та зусиллями держави у боротьбі з тіньовими практиками. У 2018 та 2019 роках спостерігалася певна стабілізація та зниження рівня тіньової економіки до 29% та 28% від ВВП відповідно, що зумовлено впливом реформ та заходів, спрямованих на підвищення прозорості та боротьбу з корупцією. Однак у 2020 році відбулось знову підвищення до рівня 30%, а в 2021 році – до 32%, що пов'язано з впливом економічних труднощів, спричинених пандемією COVID-19, яка може спонукати до використання тіньових практик для

виживання підприємств. Однак найбільше вражаюче зростання рівня тіньової економіки було зафіксовано в 2022 році, коли він зріс до 44,2% від ВВП, що вказує на вплив різноманітних факторів, таких як складна економічна та політична ситуація, військовий стан, недоліки у законодавстві, недостатня дієвість контрольних механізмів та економічні труднощі. Загалом, аналіз цих даних підкреслює, що рівень тіньової економіки є динамічним показником, який залежить від різних економічних, політичних та соціальних факторів. Необхідність постійного моніторингу та ефективних заходів для зменшення рівня тіньової економіки є актуальною завданням для економічної політики та реформ в Україні.

Також визначимо рівень тіньової економіки в Україні різними методами (табл.2.4).

Таблиця 2.4 – Рівень тіньової економіки в Україні різними методами за 2013-2022 рр., %

Рік	Монетарний	Електричний	Збитковості підприємств	Витрати населення - роздрібний товарооборот
2013	29	30	31	35
2014	33	38	35	38
2015	33	35	30	39
2016	33	31	25	33
2017	31	29	25	33
2018	32	27	23	28
2019	30	26	24	25
2020	31	24	26	23
2021	33	27	23	22
2022				

Джерело: розроблено автором на основі [52]

За даними табл.2.4 можемо зробити наступні висновки. За методом «Монетарний», який базується на змінах у співвідношенні готівки та банківських депозитів, спостерігалась певна варіативність рівня тіньової економіки. Зокрема, рівень тіньової економіки за цим методом коливався від 29% у 2013 році до 33% у 2021 році. Метод «Електричний», який спирається на порівняння зростання внутрішнього споживання електроенергії та реального ВВП, показав, що протягом розглянутого періоду спостерігались відхилення від збіжності між

зростанням внутрішнього споживання електроенергії та зростанням ВВП. Це свідчить про можливість використання електроенергії в тіньовому секторі економіки. Метод «Збитковості підприємств», що ґрунтується на рентабельності збиткових підприємств, вказує на те, що певна частка збиткових підприємств може бути пов'язана з тіньовою діяльністю. Зменшення частки збиткових підприємств у розглянутому періоді вказує на зниження рівня тіньової економіки. Метод «Витрати населення - роздрібний товарооборот» дозволяє оцінити можливі недекларовані витрати громадян та їх відношення до офіційного обсягу продажу. Зменшення рівня тіньової економіки за цим методом може вказувати на зниження недекларованих витрат населення.

Аналіз рівня тіньової економіки в Україні за різними методами підтверджує різноманітність цього явища та може свідчити про його динамічну природу. Кожен метод дозволяє виявити певні аспекти тіньової діяльності та надає додаткові можливості для глибокого аналізу та вивчення цього важливого явища в економіці України.

Варто також проаналізувати рівень тіньової економіки в Україні за секторами (рис.2.6).

Рисунок 2.6 – Рівень тіньової економіки в Україні за секторами за 2013-2022 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [52]

За даними рис.2.6 можемо зробити наступні висновки. Звертаючи увагу на сектор «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність», відмічається зниження рівня тіньової економіки з 31% у 2020 році до 28% у 2021 році. Ця тенденція є позитивним сигналом та свідчить про покращення контролю та регулювання в цьому секторі, а також може бути результатом впровадження реформ для зменшення тіньової діяльності. У секторі «Операції з нерухомим майном» також спостерігається зниження рівня тіньової економіки з 35% до 32%. Це вказує на певний прогрес у підвищенні прозорості та легальності операцій з нерухомістю. Сектор «Добувна промисловість» та «Фінансова та страхова діяльність» демонструють значне збільшення рівня тіньової економіки з 41% до 52% та з 33% до 52% відповідно. Це свідчить про складність контролю в цих галузях, можливість використання тіньових механізмів та потребу у посиленні нагляду та регулювання. В секторі «Переробна промисловість» спостерігається зниження рівня тіньової економіки з 31% до 24%, що є наслідком заходів з підвищення ефективності оподаткування та зниження можливості використання тіньових схем. Сектори «Будівництво» та «Оптова та роздрібна торгівля» відзначаються зниженням рівня тіньової економіки з 35% до 32% та з 32% до 24% відповідно, що є результатом впровадження реформ та політик для зменшення тіньової діяльності в цих галузях. Загалом, аналіз даної динаміки показує, що різні сектори економіки в Україні відреагували по-різному на спроби зменшення тіньової економіки. Деякі сектори досягли певних позитивних зрушень, в той час як інші залишаються вразливими до тіньової діяльності та потребують подальших заходів для її зменшення.

Один з ключових факторів, що спонукає до зростання тіньової економіки в Україні, є практика ухилення від сплати податків. Це являє собою систему різних стратегій, таких як оплата заробітної плати в конверті, незаконний збут товарів на «чорному» ринку, фінансові маніпуляції та використання офшорних юрисдикцій. Хоча основною метою цих практик є уникнення оподаткування, їхнім результатом є зростання обсягів тіньової діяльності. Деякі з цих схем виходять за межі легальності та завдають значних збитків Державному бюджету України. До

прикладу, у 2020 році втрати від виплати заробітної плати «в конвертах» склали 130 мільярдів гривень, а в 2019 році – 25-27 мільярдів гривень. У 2021 році ця практика стала основним джерелом втрат до державного бюджету, досягнувши 110-150 мільярдів гривень. Ще однією проблематичною схемою є контрабанда та нелегальний імпорт, що призвело до втрат від 68 до 120 мільярдів гривень у 2021 році, порівняно з 68-96 мільярдами гривень у 2020 році. Аналізуючи статистичні дані, помітно, що офшорні схеми, які раніше мали значну вагу, зменшилися у 2021 році. Обсяги доходів, які вивозяться за кордон, скоротилися до 120-200 мільярдів гривень, а втрати становили від 15 до 35 мільярдів гривень щороку. Це вказує на певний зсув у структурі тіньових корпоративних фінансів та може бути зв'язане зі змінами в законодавстві та контрольних механізмах.

Наприклад, виявлення схеми ухилення від сплати податків ресторанним холдингом !FEST у Львові є серйозним викриттям, яке підкреслює необхідність ефективного контролю та нагляду за фінансовою діяльністю підприємств. Згідно повідомлення Бюро економічної безпеки, приблизно 2000 співробітників ресторанних закладів, що входять до складу холдингу, отримували частину заробітної плати неофіційно. Важливою аспектом розкриття є те, що вказані заклади не використовували РРО під час розрахунків з клієнтами, що створює передумови для уникнення оподаткування та порушує встановлені норми та стандарти в галузі обліку та оподаткування [53]. За даним фактом правоохоронними органами було ініційовано кримінальне провадження згідно з частинами 3 статей 212 та 3 статей 212-1 Кримінального кодексу України. Ці статті передбачають кваліфікацію дій як умисного ухилення від сплати ПДФО, військового збору та єдиного соціального внеску в особливо великому розмірі.

У випадку ухилення від сплати податків підприємства-партнера відомої платформи пасажирських перевезень Uber на суму приблизно 40 мільйонів гривень, стає очевидним необхідність ретельного розслідування та вжиття відповідних заходів правоохоронними органами. Під час досудового розслідування було виявлено, що директорка фірми, її спільник та головний бухгалтер систематично застосовували схему ухилення від сплати податків.

Зазначена схема включала отримання коштів від водіїв за пасажирські перевезення, які надходили безпосередньо до компанії-власнику Uber. Після зменшення комісії, отримані кошти перераховувалися на рахунки підприємства-фігурантки для оплати праці водіїв-партнерів та функціонування представництва. Додатково, виявлено, що ці кошти, у незаконний спосіб, переводилися в готівку за допомогою підконтрольних фігурантам ФОП, виступаючи оплатою за послуги, які насправді не надавались. Крім того, виникли серйозні порушення в податковій звітності, оскільки за роки 2019, 2021 та 2022 підприємство не подавало жодних податкових звітів. Ці дії призвели до ухилення від сплати значної суми податків, що становить майже 40 мільйонів гривень [54]. Організаторці схеми та їхнім посібникам була оголошена підозра в ухиленні від сплати податків та зборів, що свідчить про серйозний характер правопорушень. У таких ситуаціях важливо вживати ефективних заходів для відновлення правопорядку та забезпечення економічної справедливості.

Виявлення підозрілих дій службових осіб «Айбокс банк» і їх сприяння у схемі ухилення від сплати податків ігрового бізнесу на суму 400 мільйонів гривень створює серйозну проблему для фінансової стабільності та економічної етики. За даними Бюро економічної безпеки, ця схема використовувала неліцензовані дзеркальні вебресурси інтернет-казино та беттінгу, налаштовані на приймання платежів з використанням методів, таких як «міскодинг» та розірвані грошові перекази. Для поповнення акаунтів на неліцензованих ігрових сайтах та беттінгу використовувалися готівкові кошти, які вносилися через мережу терміналів самообслуговування. Ці кошти подалі зараховувалися на розрахункові рахунки компаній-операторів ігор, навіть у випадках перевищення ліміту обороту. Ці юридичні особи оподатковуються в спрощеній системі та не є платниками ПДВ. Слідство розкрило, що банк обробив обсяг коштів у розмірі майже 20 мільярдів гривень, із яких приблизно 400 мільйонів гривень податків не було сплачено [55]. Цей випадок підкреслює необхідність посилення контролю за діяльністю фінансових установ та розробки ефективних механізмів для

попередження подібних фінансових правопорушень, що можуть мають негативний вплив на фіскальну систему країни.

Для ілюстрації взаємозв'язку між рівнем тіньової економіки та ухиленням від сплати податків, розглянемо ситуацію, коли використовується спрощена система оподаткування. У цьому сценарії продавці, які здійснюють продаж імпортованих товарів через контрабанду або шляхом заниження митної вартості, випереджають головні вигоди. Суттєвою перевагою для них є те, що їхні прибутки збільшуються завдяки ухиленню від сплати мита та ПДВ при митниці або від оподаткування з продажу. Такий підхід, який використовує спрощену систему оподаткування, дозволяє продавцям здійснювати прибуткові операції у сфері «тіньової» економіки та зробити легальну діяльність менш привабливою для них у майбутньому.

Динаміка рівня неформальної зайнятості в Україні наведена на рис.2.7.

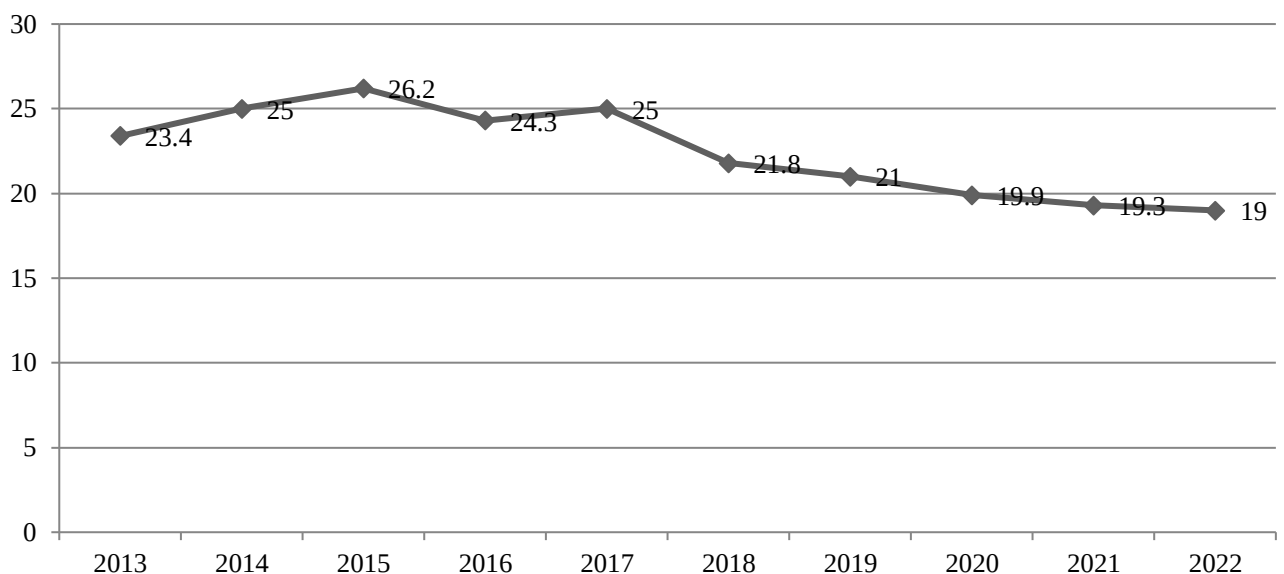

Рисунок 2.7 – Рівень неформальної зайнятості в Україні за 2013-2022 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [56]

За даними рис.2.7 можемо зробити наступні висновки. За аналізований період, спостерігається збільшення рівня неформальної зайнятості в Україні з 23,4% у 2013 році до 25% у 2014 році. Ця тенденція пов'язана з певними економічними викликами, такими як кризові ситуації та зміни в законодавстві, що

можуть стимулювати зростання неформальної зайнятості як альтернативного шляху для забезпечення доходу. В наступні роки, з 2015 по 2018 рік, рівень неформальної зайнятості продовжує зростати, досягаючи свого піку у 26,2% у 2015 році та знижуючись до 21,8% у 2018 році. Це може вказувати на складності на ринку праці, обумовлені економічною нестабільністю та недостатнім зростанням формальних робочих місць. З 2019 року спостерігається зниження рівня неформальної зайнятості до 19% у 2020 році, що зумовлено впливом реформ у сфері праці, спрямованих на зменшення економічного впливу тіньової діяльності. У 2021 та 2022 роках рівень неформальної зайнятості продовжує знижуватись, досягаючи відповідно 19,3% та 19%. Ця тенденція може вказує на зростання кількості формальних робочих місць внаслідок високого рівня міграції у військовий час. Загалом, аналіз динаміки рівня неформальної зайнятості в Україні показує, що протягом розглянутого періоду існує коливання у цьому показнику, що можуть бути обумовлені економічними, соціальними та законодавчими факторами.

Таким чином, було висвітлено тему тіньової економіки в Україні з різних аспектів. Відзначено, що тіньова економіка є важливим фактором, що впливає на стан економіки країни та її фінансову стійкість. Збільшення рівня тіньової економіки може мати негативні наслідки для державного бюджету та суспільства загалом через втрати доходів від податків та спотворення ринкових умов. Аналіз динаміки рівня тіньової економіки за різними секторами економіки показав різноманітність та різні тенденції. Деякі сектори демонструють зниження рівня тіньової економіки, можливо, завдяки впровадженню реформ та політик для зменшення тіньової діяльності. У інших секторах спостерігається збільшення рівня тіньової економіки, що може свідчити про неефективність контролю та регулювання. Один із важливих факторів, що спонукає до зростання тіньової економіки, – це ухилення від сплати податків. Такі практики, як заробітна плата в конверті, контрабанда, використання офшорних зон та інші, сприяють тіньовій діяльності. Втрати державного бюджету внаслідок таких схем можуть бути значними. Також було висвітлено динаміку рівня неформальної зайнятості в

Україні. Спостерігаючи зміни в цьому показнику, можна виявити певні позитивні тенденції, зокрема зниження рівня неформальної зайнятості у певних роках. Це може бути результатом впровадження реформ та заходів, спрямованих на підвищення легальності та стабільності на ринку праці. Загалом, розвиток тіньової економіки в Україні має комплексний характер та вимагає зусиль з боку держави, суспільства та економічних акторів для забезпечення ефективного контролю, регулювання та стимулювання легальної діяльності. У зусиллях з боротьби з тіньовою економікою ключовою роллю відіграють реформи, політики з підвищення прозорості та сприяння легальному підприємництву.

2.3 Вплив тіньових корпоративних фінансів на соціально-економічний розвиток України

В сучасних умовах глобалізації та сталого розвитку, корпоративні фінанси відіграють ключову роль у формуванні економічного ландшафту країн та визначенні їхнього соціально-економічного розвитку. Україна, як країна з великим потенціалом, постійно шукає шляхи для забезпечення стійкого росту, підвищення конкурентоспроможності та поліпшення якості життя своїх громадян. Однак на шляху до досягнення цих цілей можуть виникати різноманітні виклики, серед яких особливе місце належить тіньовим корпоративним фінансам.

Тіньові корпоративні фінанси представляють собою складну систему фінансових операцій та практик, які використовуються підприємствами та корпораціями з метою уникнення оподаткування, зниження витрат або приховання реального фінансового стану. Вони можуть мати вплив на різні аспекти економічного розвитку, включаючи бюджетні доходи, інвестиційний клімат, соціальну справедливість та загальну стабільність країни. Разом з тим, наслідки тіньових корпоративних фінансів часто залишаються прихованими, ускладнюючи оцінку їхнього впливу та розробку ефективних стратегій контролю.

У даному контексті важливо дослідити взаємозв'язок між тіньовими корпоративними фінансами та соціально-економічним розвитком України.

Для аналізу впливу тіньових корпоративних фінансів на соціально-економічний розвиток України спочатку проаналізуємо динаміку доходів (табл.2.5) та витрат (табл.2.6) Державного бюджету України.

Таблиця 2.5 – Динаміка доходів Державного бюджету України за 2014-2022 рр.

Рік	Доходи Державного бюджету, млн грн	Ланцюговий приріст		Базисний приріст	
		абсолютний, млн грн	відносний, %	абсолютний, млн грн	відносний, %
2014	357084,2	-	-	-	-
2015	534694,8	177610,6	49,74	177610,6	49,74
2016	616274,8	81580	15,26	259190,6	72,59
2017	793265	176990,2	28,72	436180,8	122,15
2018	928108,3	134843,3	17,00	571024,1	159,91
2019	998278,9	70170,6	7,56	641194,7	179,56
2020	1076016,7	77737,8	7,79	718932,5	201,33
2021	1296852,9	220836,2	20,52	939768,7	263,18
2022	1787395,6	490542,7	37,83	1430311,4	400,55

Джерело: розроблено автором на основі [57]

Згідно з інформацією з табл.2.5, можна відзначити зростання доходів Державного бюджету України протягом останніх років, за винятком 2016 року, коли доходи впали порівняно з попереднім роком. У 2015 році відбулося майже 50% зростання доходів, що зумовлено збільшенням податкового навантаження та реформами у сфері бюджету. Далі, у 2017 році спостерігалось зростання доходів на 28,72%, а в 2018 та 2019 роках – відповідно на 17% та 7,56%. У 2020 році доходи зросли на 7,79%, що пов'язано зі збільшенням витрат на подолання пандемії COVID-19 та її наслідків. У 2021 році відбулося зростання доходів на 20,52% через збільшення податкових надходжень та оживлення економіки після кризи COVID-19. У 2022 році помічено зростання доходів на 37,83%, що зумовлене потребами держави в умовах військового стану. Загалом, збільшення доходів Державного бюджету України свідчить про поліпшення фінансової стійкості країни та розвиток економіки. Проте не менш важливо забезпечити

раціональне використання бюджетних коштів для досягнення соціальних та економічних цілей країни.

Таблиця 2.6 – Динаміка видатків Державного бюджету України за 2014-2022 рр.

Рік	Видатки Державного бюджету, млн грн	Ланцюговий приріст		Базисний приріст	
		абсолютний, млн грн	відносний, %	абсолютний, млн грн	відносний, %
2014	430217,8	-	-	-	-
2015	576911,4	146693,6	34,10	146693,6	34,10
2016	684743,4	107832	18,69	254525,6	59,16
2017	839243,7	154500,3	22,56	409025,9	95,07
2018	985842	146598,3	17,47	555624,2	129,15
2019	1072891,5	87049,5	8,83	642673,7	149,38
2020	1288016,7	215125,2	20,05	857798,9	199,39
2021	1490258,9	202242,2	15,70	1060041,1	246,40
2022	2705423,3	1215164,4	81,54	2275205,5	528,85

Джерело: розроблено автором на основі [58]

За даними з табл.2.6, видно, що витрати Державного бюджету України зростали протягом останніх дев'яти років. У 2015 році витрати збільшилися на 34,1%, а в 2016 та 2017 роках – на відповідно 18,69% та 22,56%. У 2018 та 2019 роках зростання витрат склало 17,47% та 8,83%. У 2020 році витрати зросли на 20,05%, що пов'язано із збільшенням видатків на подолання пандемії COVID-19 та її наслідків. В 2021 році відбулося зростання витрат на 15,70%, що пов'язано із збільшенням витрат на соціальні потреби та оживлення економіки після кризи COVID-19. У 2022 році спостерігається значний ріст витрат на 81,54%, що пов'язано із збільшенням видатків на відновлення територій та соціальну підтримку населення. Узагалі, збільшення витрат Державного бюджету України свідчить про зростання соціальних та економічних витрат, пов'язаних із оживленням економіки та інфраструктури країни, а також із вирішенням соціальних проблем.

На основі цих показників розрахуємо динаміку бюджетного дефіциту (табл.2.7).

Аналізуючи дані з табл.2.7, можна відзначити, що протягом періоду з 2014 по 2022 рік Державний бюджет України був в дефіциті. З 2014 по 2019 рік

дефіцит тримався на стабільному рівні, але у 2020 році спостерігається різке зростання до понад 2 мільярдів гривень, що можна пояснити збільшенням витрат на подолання пандемії COVID-19.

Таблиця 2.7 – Динаміка бюджетного дефіциту України за 2014-2022 рр.

Рік	Бюджетний дефіцит, млн грн	Ланцюговий приріст		Базисний приріст	
		абсолютний, млн грн	відносний, %	абсолютний, млн грн	відносний, %
2014	73133,6	-	-	-	-
2015	42216,6	-30917	-42,27	-30917	-42,27
2016	68468,6	26252	62,18	-4665	-6,38
2017	45978,7	-22489,9	-32,85	-27154,9	-37,13
2018	57733,7	11755	25,57	-15399,9	-21,06
2019	74612,6	16878,9	29,24	1479	2,02
2020	212000	137387,4	184,13	138866,4	189,88
2021	193406	-18594	-8,77	120272,4	164,46
2022	918027,7	724621,7	374,66	844894,1	1155,27

Джерело: розроблено автором на основі [57-58]

У 2021 році відбулося зменшення бюджетного дефіциту на 8,77% порівняно з попереднім роком, можливо, через зростання доходів Державного бюджету. В 2022 році помічаємо рекордне зростання бюджетного дефіциту (на 374,66%) через військові дії та витрати на потреби армії. Загалом, з 2014 по 2022 рік спостерігається значне збільшення бюджетного дефіциту, особливо в останні роки, що може вказувати на проблеми в управлінні фінансовими ресурсами країни. Це може вплинути на стабільність економіки та здатність задовольняти соціальні потреби населення, тому необхідно акцентувати увагу на ефективному управлінні бюджетом та підвищенні доходів.

Визначимо взаємозв'язок між розміром бюджетного дефіциту та рівня тіньової економіки (рис.2.8).

Дослідження вказує на те, що існує певна кореляція між цими двома показниками. За аналізований період спостерігається зміна рівня тіньової економіки в Україні. У 2014 році відсоток тіньової економіки становив 36% ВВП, і цей показник знизився до 28% у 2019 році. Однак з 2020 року спостерігається певний зріст, і у 2022 році рівень тіньової економіки досяг 44,2% ВВП. Порівнюючи ці дані з розміром бюджетного дефіциту, можна помітити, що

відбувається відносно схожий динамічний процес. Бюджетний дефіцит у 2014 році складав 73 133,6 млн грн, і він збільшився до 212 000 млн грн у 2020 році, що може бути пояснено збільшенням видатків на подолання наслідків пандемії COVID-19. Далі, в 2021 та 2022 роках дефіцит становив відповідно 193 406 млн грн та 918 027,7 млн грн.

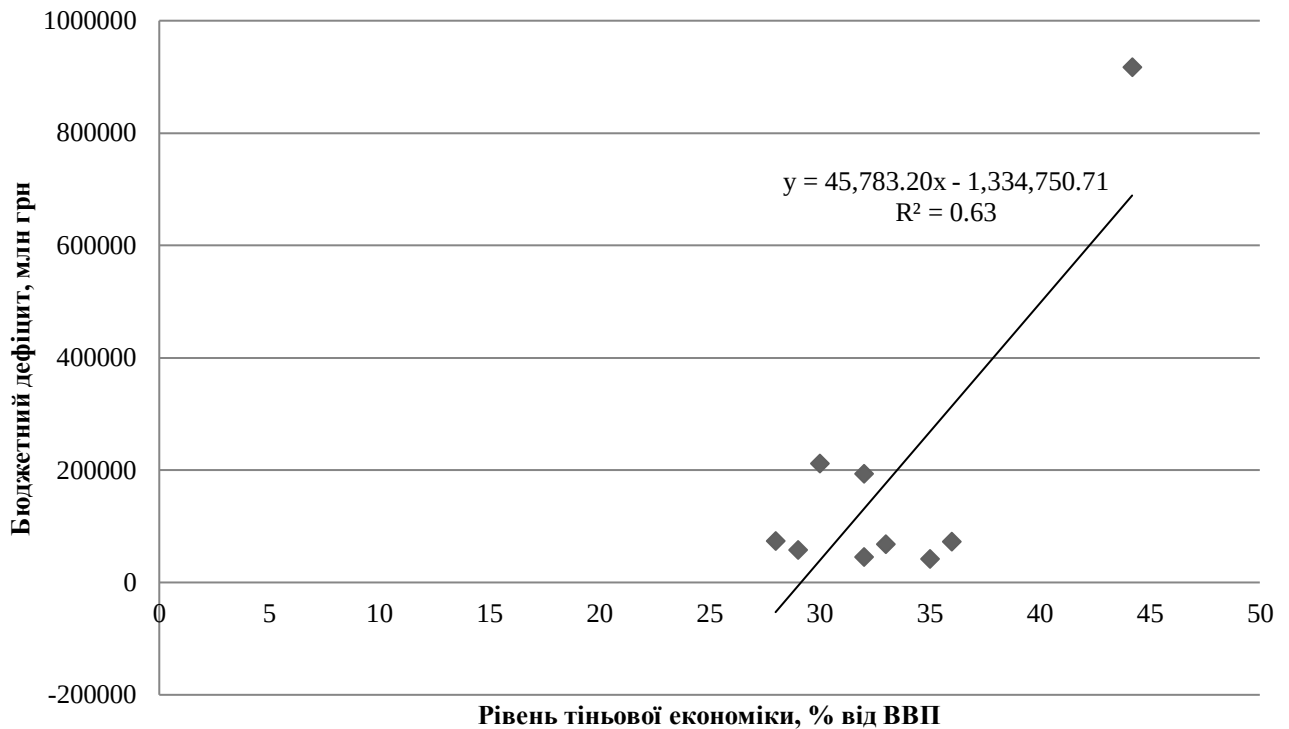

Рисунок 2.8 – Взаємозв'язок між розміром бюджетного дефіциту та рівня тіньової економіки в Україні за 2014-2022 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [51, 57-58]

Після проведення аналізу було побудовано лінійну регресійну модель для оцінки взаємозв'язку між рівнем тіньової економіки та бюджетним дефіцитом. Отримане рівняння: $y = 45\,783,20x - 1\,334\,750,71$, де x представляє рівень тіньової економіки у відсотках, а y – бюджетний дефіцит у млн грн. Коефіцієнт детермінації R^2 , що дорівнює 0,63, вказує на помірний рівень відповідності моделі дослідженим даним.

Загалом, аналіз показує, що існує певний взаємозв'язок між рівнем тіньової економіки та бюджетним дефіцитом в Україні. Збільшення тіньової економіки може мати вплив на бюджетний дефіцит через зменшення податкових

надходжень та неофіційний характер деяких господарських операцій. Проблеми в управлінні фінансовими ресурсами можуть вплинути на стабільність економіки та здатність держави задовольняти соціальні потреби населення. Тому важливо спрямовувати зусилля на підвищення ефективності управління бюджетом та зменшення тіньової економіки для забезпечення стабільного розвитку країни.

Проаналізуємо також динаміку загального обсягу державного боргу в Україні (табл.2.8).

Таблиця 2.8 – Динаміка загального обсягу державного боргу в Україні за 2014-2022 рр.

Рік	Державний борг, млн грн	Ланцюговий приріст		Базисний приріст	
		абсолютний, млн грн	відносний, %	абсолютний, млн грн	відносний, %
2014	1100564	-	-	-	-
2015	1572180,2	471616,2	42,85	471616,2	42,85
2016	1929758,7	357578,5	22,74	829194,7	75,34
2017	2141674,4	211915,7	10,98	1041110,4	94,60
2018	2168627,1	26952,7	1,26	1068063,1	97,05
2019	1998275,4	-170351,7	-7,86	897711,4	81,57
2020	2551935,6	553660,2	27,71	1451371,6	131,88
2021	2671827,6	119892	4,70	1571263,6	142,77
2022	4071683,1	1399855,5	52,39	2971119,1	269,96

Джерело: розроблено автором на основі [60]

На основі даних з табл.2.8 можна зробити висновок, що загальний обсяг державного боргу в Україні суттєво зріс від 2014 до 2022 року. У конкретних цифрах, з 2014 до 2015 року державний борг збільшився на 42,85%, а з 2015 до 2016 року – на 22,74%. В наступні періоди приріст боргу був менш помітним: з 2016 по 2017 рік зростання становило 10,98%, а з 2017 по 2018 рік – лише 1,26%. Тим не менш, між 2018 та 2019 роками спостерігалось зниження державного боргу на 7,86%, що може бути зв'язано з підвищенням економічної активності в цей період. Проте, з 2020 по 2022 рік державний борг в Україні збільшився відносно швидко: з рівня 27,71% у 2020 році до 52,39% у 2022 році. Враховуючи проведений аналіз, можна стверджувати, що державний борг значно зріс в Україні з 2014 до 2022 року, з невеликим зменшенням у 2019 році. Цей ріст може створювати ризики для національної економіки, тому належить вживати

ефективні заходи фінансової політики з метою зниження державного боргу та забезпечення стабільності економічного розвитку країни.

Визначимо взаємозв'язок між розміром державного боргу та рівня тіньової економіки (рис.2.9).

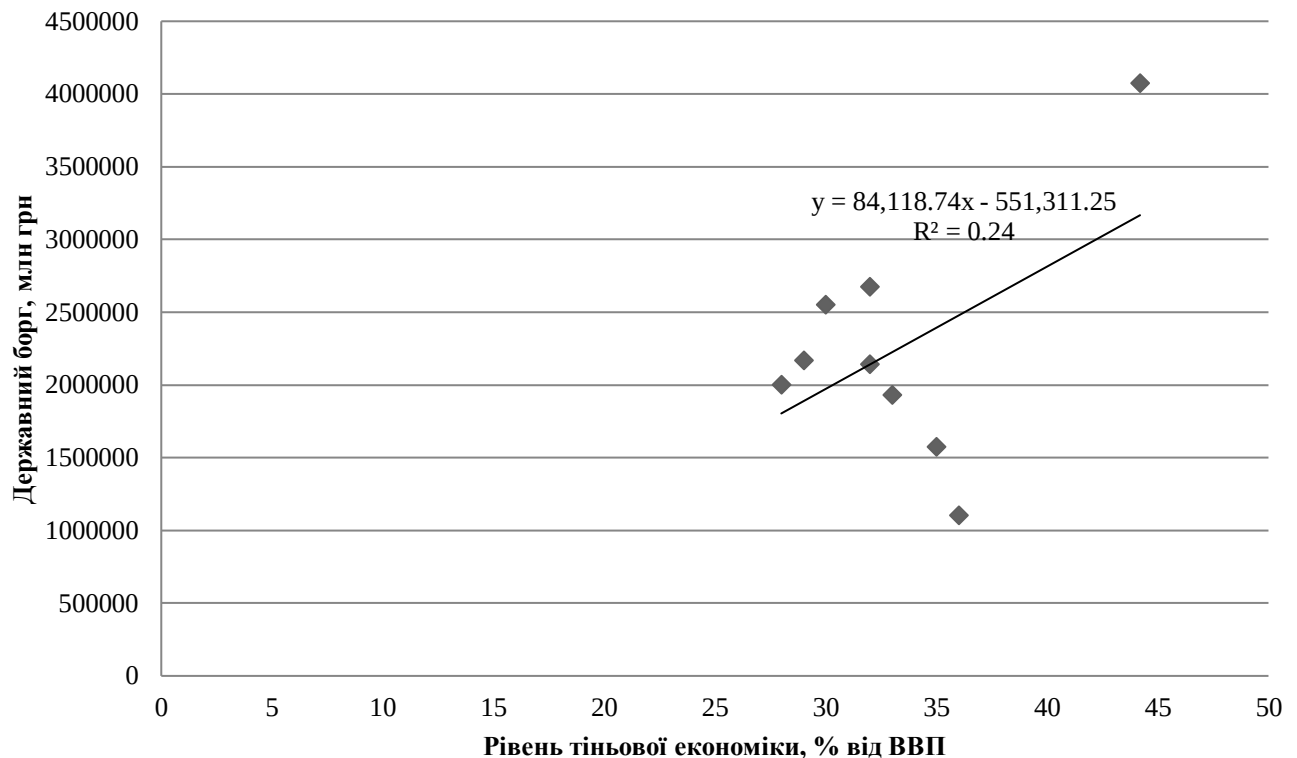

Рисунок 2.9 – Взаємозв'язок між розміром державного боргу та рівня тіньової економіки в Україні за 2014-2022 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [51, 60]

На підставі цих даних рис.2.9 було побудовано лінійну регресійну модель для оцінки зв'язку між розміром державного боргу та рівнем тіньової економіки. Отримане рівняння: $y = 84\,118,74x - 551\,311,25$, де x представляє рівень тіньової економіки у відсотках, а y – розмір державного боргу у млн грн. Коефіцієнт детермінації R^2 , що дорівнює 0,24, свідчить про обмежений рівень відповідності моделі дослідженим даним. Загалом, можна зробити припущення про можливий взаємозв'язок між розміром державного боргу та рівнем тіньової економіки в Україні. Однак слід відзначити, що цей зв'язок досить слабкий, і інші фактори також можуть впливати на зміни у цих показниках.

Таким чином, тіньові корпоративні фінанси можуть впливати на соціально-економічний розвиток України. Недостатній облік та оподаткування в цій сфері може сприяти зростанню державного дефіциту та боргу та негативно впливати на фінансову стійкість країни. Для забезпечення стабільності економіки та соціально-економічного розвитку, важливо вдосконалювати фінансову політику, зміцнювати контроль за економічною діяльністю та робити акцент на ефективне управління бюджетними ресурсами.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗМЕНШЕННЯ ОБСЯГІВ ТІНЬОВИХ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ

3.1 Шляхи мінімізації тіньових корпоративних фінансів в умовах повоєнної відбудови

В умовах повоєнної відбудови, коли країна стикається з викликами відновлення економіки та стабілізації суспільства, питання тіньових корпоративних фінансів набуває особливої актуальності. Тіньові корпоративні фінанси, або неофіційні та недекларовані фінансові операції, стають важливим елементом в економічному житті країни, здатним впливати на ефективність фінансової системи та порушувати баланс підприємництва. Забезпечення прозорості та ефективного управління корпоративними фінансами стає надзвичайно важливим завданням у період після війни, коли країна стоїть перед завданням економічного відновлення та стимулювання інвестиційного клімату. Виникає необхідність вдосконалення механізмів контролю за фінансовою діяльністю корпорацій та зменшення тіньових операцій, які можуть негативно впливати на стабільність економіки та сприяти виникненню корупції.

Умови повоєнної відбудови створюють сприятливий ґрунт для тіньових корпоративних фінансів, які можуть ускладнити економічне відновлення та відновлення фінансової стабільності. Такі фінансові практики не лише підірвують довіру інвесторів та підприємців, але і можуть сприяти недостатньому збору податків, зростанню корупції та невпевненості на ринку. Для мінімізації тіньових корпоративних фінансів в умовах повоєнної відбудови, можна розглянути наступні шляхи (табл.3.1).

Таблиця 3.1 – Шляхи мінімізації тіньових корпоративних фінансів в умовах повоєнної відбудови

Шлях	Сутність	Вплив
Зміцнення правового регулювання	Посилення законодавства щодо фінансової діяльності корпорацій та підприємств.	Створення ефективної правової бази для боротьби з тіньовими фінансовими операціями, визначення чітких правил та відповідальності.
Збільшення прозорості	Запровадження механізмів для забезпечення відкритості та доступності фінансової інформації.	Створення середовища, де фінансова інформація є доступною та піддаваною перевірці, зменшення можливості недекларованих операцій.
Розвиток ефективних податкових систем	Вдосконалення системи оподаткування, розробка прогресивної податкової політики.	Збір більшої кількості податків, зменшення стимулів для тіньових операцій, ефективне виявлення та запобігання податковим ухилям.
Впровадження технологій блокчейн	Застосування технології блокчейн для підвищення прозорості фінансових транзакцій.	Уникнення тіньових операцій, зменшення ризику фінансових маніпуляцій, підвищення рівня довіри до фінансової системи.
Навчання та свідомість громадян	Залучення громадськості до усвідомлення наслідків тіньових фінансових операцій.	Створення обізнаного суспільства, яке вимагатиме від корпорацій відкритості та відповідальності, зменшення соціально-економічних наслідків.
Сприяння розвитку фінансової грамотності	Проактивне впровадження програм та ініціатив з фінансової грамотності серед підприємців і громадськості	Підвищення рівня обізнаності в аспектах фінансової діяльності, зменшення можливості неправомірних фінансових практик.
Міжнародне співробітництво та обмін інформацією	Зміцнення міжнародного співробітництва у сфері обміну фінансовою інформацією між країнами	Виявлення та уникнення трансграничних тіньових операцій, зменшення використання міжнародного простору для тіньових практик.
Етичне ведення бізнесу та корпоративна соціальна відповідальність	Акцент на етиці бізнесу та соціальній відповідальності	Створення стимулів для уникнення тіньових схем, підвищення довіри серед громадськості та інших зацікавлених сторін.

Джерело: розроблено автором на основі [62-69]

Розглянемо ці шляхи детальніше.

1. Зміцнення правового регулювання є стратегічною складовою в боротьбі з тіньовими корпоративними фінансами в умовах повоєнної відбудови. На фоні недостатньої регулятивної основи виникає загроза виникнення неофіційних фінансових операцій, що можуть ускладнити економічний розвиток та стабілізацію суспільства. Перш за все, посилення законодавства повинно спрямовуватися на створення чітких та конкретних норм, що визначають діапазон

допустимих фінансових дій корпорацій і підприємств. Це включає в себе удосконалення правил щодо звітності, аудиту та декларування фінансових показників, щоб забезпечити повну прозорість та доступність інформації. Додатково, важливо визначити відповідальність сторін у фінансових відносинах, що може включати в себе визначення обов'язків та прав представників корпорацій, а також суворі санкції за порушення фінансових норм. Створення ефективного механізму відповідальності може допомогти запобігти неправомірним фінансовим діям та виявити порушників. Такий підхід також передбачає розробку механізмів контролю та нагляду, які забезпечать ефективну виконавчу дисципліну [62, с.92]. Важливо встановити органи, що відповідають за моніторинг фінансових операцій та застосування відповідних заходів у разі виявлення порушень. Зміцнення правового регулювання визначається як ключовий елемент стратегії мінімізації тіньових корпоративних фінансів. Воно спрямоване на створення прозорого та відповідального фінансового середовища, яке сприяє стабільному економічному відновленню та росту в умовах повоєнної відбудови.

2. Збільшення прозорості в управлінні фінансами визначається як важливий крок у здійсненні ефективної стратегії мінімізації тіньових корпоративних фінансів під час повоєнної відбудови. Ця стратегія базується на впровадженні механізмів, які сприяють відкритості та доступності фінансової інформації. Зокрема, незалежний аудиторський огляд фінансових операцій дозволяє перевіряти достовірність та точність поданої інформації. Це сприяє не лише виявленню можливих недоліків, але й підвищує довіру до фінансової звітності, що є ключовим аспектом у зменшенні ризику тіньових операцій. Додатково, важливо зазначити, що збільшення прозорості передбачає активну взаємодію з громадськістю та іншими зацікавленими сторонами. Створення доступних та зрозумілих засобів комунікації з громадськістю, таких як звіти та прес-релізи, робить фінансові операції більш зрозумілими та перевіреними громадськістю [63, с.1520]. Збільшення прозорості через ефективну систему звітності та аудиту стає необхідним інструментом для зменшення можливості

тіньових корпоративних фінансів. Ця стратегія не лише сприяє стабілізації економіки під час повоєнної відбудови, але і сприяє підвищенню довіри до фінансових інститутів та корпорацій.

3. Розвиток ефективних податкових систем є стратегічною складовою в боротьбі з тіньовими корпоративними фінансами під час повоєнної відбудови. Цей підхід передбачає вдосконалення системи оподаткування для сприяння більшому збору податків та зменшенню стимулів для тіньових операцій. В першу чергу, важливо розглядати вдосконалення самої системи оподаткування, що може включати в себе зменшення складності податкових норм та процедур, створення прозорої та простої системи, яка полегшить відповідність платників податків та контролю податкових органів [64, с.757]. Такий підхід не лише стимулює дотримання податкових обов'язків, але й ускладнює використання тіньових механізмів для ухилення від сплати податків. Розробка прогресивної податкової політики є ключовим елементом цього процесу. Встановлення високих податкових ставок для великих корпорацій та високодохідних осіб сприяє збору більшої кількості коштів у державний бюджет. Паралельно це допомагає зменшити стимули до здійснення тіньових операцій, оскільки учасники ринку стають менш зацікавленими у пошуках податкових ухилень через підвищені ризики та витрати. Додатково, розробка ефективних механізмів виявлення та запобігання податковим ухилянням стає важливим етапом у зміцненні податкової системи. Використання сучасних технологій, аналізу великих даних та співпраця з міжнародними організаціями може допомогти у виявленні та ефективному реагуванні на податкові ухилення. Розвиток ефективних податкових систем є важливою складовою стратегії мінімізації тіньових корпоративних фінансів, що сприяє не лише збору більшої кількості ресурсів для економічного відновлення, але й створює невигідне середовище для тіньових операцій, сприяючи фінансовій стабільності та довірі в умовах повоєнної реконструкції.

4. В сучасному фінансовому секторі впровадження технології блокчейн стає ключовим стратегічним напрямком для боротьби з тіньовими корпоративними фінансами, особливо в умовах повоєнної відбудови. Технологія

блокчейн, в основі якої лежить децентралізована та розподілена база даних, може значно поліпшити прозорість фінансових транзакцій і уникнути тіньових операцій. По-перше, важливо визначити, що блокчейн забезпечує прозорість шляхом зберігання інформації в хронологічному порядку у блоках, які з'єднані за допомогою криптографічних методів. Це гарантує, що кожна транзакція доступна для перевірки та аудиту, не допускаючи можливості її видалення чи зміни. Додатково, використання технології блокчейн дозволяє уникнути посередників у фінансових транзакціях. Система «однаковий для всіх» блокчейну зменшує ризик виникнення тіньових операцій, оскільки кожна сторона може безпосередньо взаємодіяти між собою без посередництва інших суб'єктів [65, с.107]. Важливим аспектом є також відсутність централізованого керівництва у системі блокчейн, що робить її менш вразливою до маніпуляцій та недостатностей та сприяє створенню надійної та невідмовної інфраструктури для здійснення фінансових операцій. Впровадження технології блокчейн є суттєвим кроком у напрямку мінімізації тіньових корпоративних фінансів. Ця технологія не лише підвищує прозорість, але й створює безпечне та автономне середовище для фінансових транзакцій, зменшуючи ризик тіньових операцій та сприяючи сталому економічному відновленню під час повоєнної відбудови.

5. Навчання та залучення громадськості є важливою ланкою в стратегії мінімізації тіньових корпоративних фінансів в умовах повоєнної відбудови. Ця стратегія передбачає створення умов для усвідомлення наслідків та негативного впливу тіньових фінансових операцій, а також впровадження відкритого діалогу та інформування громадськості. По-перше, важливо акцентувати на навчанні громадськості щодо ефектів тіньових фінансових операцій, що може бути реалізовано через розробку інформаційних кампаній, воркшопів та семінарів, спрямованих на роз'яснення наслідків таких операцій для економіки та суспільства в цілому. Сприяючи розумінню шкідливого впливу тіньових фінансів, громадськість може активніше виступати в ролі контролю та нагляду за корпоративною діяльністю [66, с.51]. Важливим елементом є також відкритий діалог між корпораціями та громадськістю. Створення платформ для взаємодії та

висловлення думок дозволяє підприємствам не лише стежити за сприйняттям своєї фінансової діяльності, але й враховувати побажання громадськості у питаннях відкритості та відповідальності. Додатково, інформування громадськості про фінансові показники корпорацій та їх вплив на соціально-економічний розвиток є необхідним елементом стратегії. Через доступну та зрозумілу інформацію громадськість може усвідомити важливість відкритості та відповідальності бізнесу перед суспільством. Навчання та свідома громадськість відіграють значущу роль у стратегії мінімізації тіньових корпоративних фінансів. Ця стратегія створює обізнаність та відповідальність, сприяючи формуванню ефективного механізму громадського контролю та співпраці між підприємствами та громадою.

6. В умовах повоєнної відбудови важливим елементом стратегії мінімізації тіньових корпоративних фінансів є активне сприяння розвитку фінансової грамотності серед підприємців і громадськості. Проактивне впровадження програм та ініціатив у цьому напрямку визначається необхідністю підвищення рівня обізнаності учасників економічного процесу в основних принципах фінансів та усвідомленні ризиків, пов'язаних з тіньовими операціями. По-перше, ефективна програма фінансової грамотності має на меті передати учасникам знання про економічні та фінансові процеси, які допоможуть їм розуміти основні механізми функціонування фінансового ринку. Це включає в себе уроки про управління особистими та корпоративними фінансами, основи інвестицій та ризиків, а також розуміння правового середовища фінансових відносин [67, с.496]. Додатково, програми фінансової грамотності повинні акцентувати увагу на розпізнаванні та уникненні тіньових операцій. Учасники повинні отримати знання про типові схеми та стратегії, які використовуються для відмивання коштів, ухилення від оподаткування та інші тіньові практики. Забезпечення доступності цих програм для різних груп населення та підприємств допомагатиме в створенні обізнаної економічної громадськості та бізнес-спільноти. Чим більше осіб матимуть розширені знання в сфері фінансів, тим менше ймовірність поширення тіньових

фінансових операцій, а також зростання економічної стабільності та відкритості в економічних відносинах.

7. У контексті повоєнної відбудови і стрімкого розвитку глобальної економіки, міжнародне співробітництво та обмін фінансовою інформацією стають важливими інструментами для подолання тіньових корпоративних фінансів. Зміцнення цих аспектів сприяє ефективній боротьбі з трансграничними тіньовими операціями, які часто стають невидимими в контексті міжнародного фінансового простору. Передусім, здійснення обміну фінансовою інформацією між країнами вимагає встановлення єдиної системи стандартів та прозорих механізмів [68, с.18]. Механізми обміну фінансовою інформацією виконують роль інструменту виявлення та запобігання тіньовим операціям. Потужні аналітичні інструменти та алгоритми, що використовуються в рамках міжнародного обміну даними, дозволяють виявляти аномалії та нестачі в фінансових потоках, що може бути підозрілим індикатором тіньових операцій. Важливо відзначити, що в цьому контексті важливою є активна участь різних країн у встановленні та дотриманні цих стандартів. Лише через гармонізацію підходів та спільні зусилля можна досягти високого рівня ефективності в подоланні тіньових корпоративних фінансів на міжнародному рівні.

8. Акцент на етиці бізнесу та корпоративній соціальній відповідальності виступає ключовим фактором у стратегії протидії тіньовим корпоративним фінансам в умовах повоєнної відбудови. Цей підхід створює стимули для корпорацій уникати тіньових схем та сприяє побудові довіри як серед споживачів, так і серед інших зацікавлених сторін. Розвиток етичних стандартів у веденні бізнесу означає установа чітких, справедливих та етичних принципів, які мають бути дотримувані корпораціями. Це включає в себе неприйняття участі у хабарництві, корупційних схемах та інших нелегальних або неетичних практиках. Зазначимо, що етичні стандарти повинні бути не лише формально ухвалені, а й втілені в практиці, щоб забезпечити їх ефективність [69, с.770]. Подальшим кроком є залучення до справедливих корпоративних практик та корпоративної соціальної відповідальності, що включає в себе визначення та реалізацію

стратегій, спрямованих на покращення відносин зі співробітниками, захист довкілля, підтримку громадських ініціатив та інші соціально значущі дії. Зацікавленість у відповідальному бізнесі сприяє витісненню тіньових практик, оскільки корпорації усвідомлюють важливість своєї ролі в суспільстві та ризик негативного впливу тіньових операцій на їх репутацію. Загалом, підкреслення етичного ведення бізнесу та корпоративної соціальної відповідальності є не лише моральною необхідністю, але й важливим інструментом для формування стійкого та етичного бізнес-середовища, яке мінімізує ризик та шкоду від тіньових корпоративних фінансів.

Мінімізація тіньових корпоративних фінансів в умовах повоєнної відбудови вимагає комплексного підходу та співпраці між владою, бізнесом та громадянським суспільством. Лише впровадження інтегрованих заходів може забезпечити стабільність та розвиток економіки в умовах відновлення після воєнного конфлікту.

3.2 Наслідки тіньових корпоративних фінансів та світовий досвід боротьби

В сучасному світі тіньові корпоративні фінанси стали не лише темою широкої загальної обговореності, але й предметом серйозних досліджень та обурення громадськості. Цей феномен визначається як використання компаніями різних стратегій та механізмів з метою ухилення від оподаткування, приховування фінансових операцій та недотримання прозорості в ділових відносинах. Наслідки тіньових корпоративних фінансів виявляються не лише в економічній сфері, а й в соціальних, політичних та етичних вимірах. Отже, вивчення цього явища та аналіз світового досвіду боротьби з ним стають надзвичайно актуальним завданням, щоб розуміти та вирішувати проблеми,

пов'язані з тіньовими корпоративними фінансами, в контексті сучасного глобалізованого світу.

Наслідки тіньових корпоративних фінансів охоплюють різні сфери економіки та суспільства, і їх вплив може бути значущим та далекосяжним (рис.3.1).

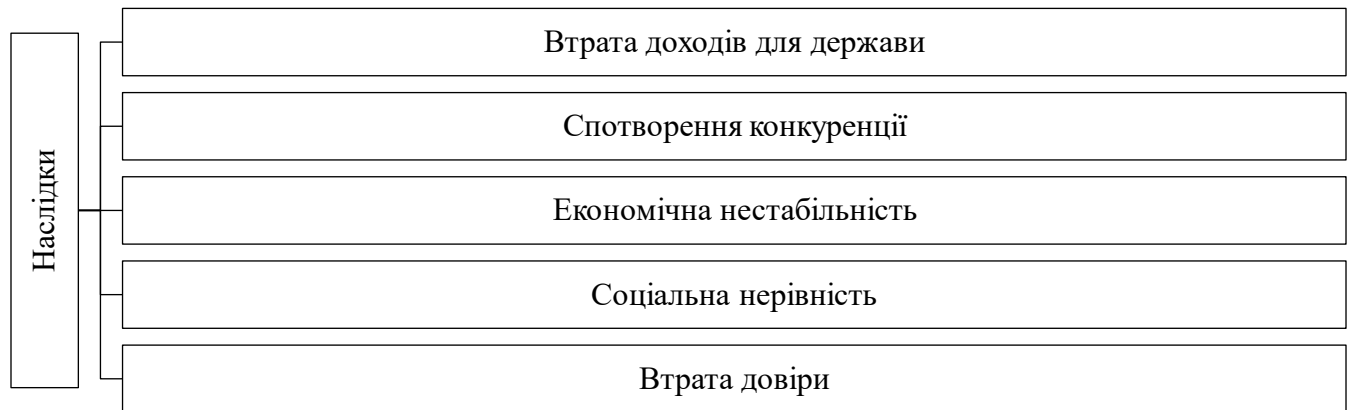

Рисунок 3.1 – Наслідки тіньових корпоративних фінансів

Джерело: розроблено автором на основі [68-69]

Одним з основних наслідків є втрата податкових надходжень для держав. Компанії, які використовують тіньові фінансові схеми, уникають оподаткування, що призводить до зменшення бюджетних ресурсів для реалізації соціальних та економічних програм. Разом з тим, компанії, які залучаються до тіньових фінансових практик, можуть мати конкурентну перевагу над тими, які діють законно. Це може порушувати ринкову конкуренцію та призводити до несправедливих умов для бізнесу. Великі обсяги тіньових фінансів можуть призвести до економічної нестабільності. Наприклад, фінансові кризи можуть бути поглиблені тим, що деякі фінансові операції не відображають реальний стан ринку. Тіньові корпоративні фінанси можуть поглиблювати рівень соціальної нерівності. Відсутність внесків у соціальні програми та інфраструктуру може призводити до вироблення груп населення, які залишаються поза системою соціального захисту. Використання тіньових фінансових схем може призвести до втрати довіри як соціуму, так і інвесторам, що може вплинути на імідж компаній та віру в дійсність їхньої фінансової звітності.

Для протидії наслідкам тіньових корпоративних фінансів важливо розробляти та впроваджувати ефективні механізми контролю, зміцнювати міжнародну співпрацю та вдосконалювати законодавство для забезпечення прозорості та відповідальності в бізнес-середовищі.

Багато країн світу вже набули значного та різноманітного досвіду у протидії, стримуванні, та, при необхідності, стимулюванні тіньової діяльності. Цей досвід має різні аспекти та включає різні методи та механізми, але найціннішою його частиною є ідентифікація методів, принципів та засобів управління, які спрямовані на детінізацію національного господарства. Ці чотири ключові складові можуть слугувати основою для формування нової та більш ефективної концепції, орієнтованої на національні, регіональні та місцеві стратегії та програми, для системної та комплексної детінізації економіки в нашій країні.

Розглянемо детальніше основні принципи, механізми та заходи щодо детінізації національних економік у країнах Європейського Союзу:

1. Австрія, як одна з країн Європейського Союзу, вирізняється низьким рівнем тіньової економіки та високим рівнем свідомості про корупцію. Однією з основних стратегій боротьби з корупцією в країні стала реалізація заходів, спрямованих на запобігання корупції серед державних службовців. Держслужбовцям в Австрії заборонено приймати подарунки, які можуть впливати на їхнє службове рішення чи призводити до отримання неправомірної вигоди в зв'язку з їхніми повноваженнями. Антикорупційні заходи також охоплюють політичну сферу [67, с.57]. Згідно з Цивільним кодексом Австрії, партії повинні оприлюднювати пожертвування на значні суми, незалежно від того, чи надходять вони від приватних осіб чи громадських організацій. Боротьбу проти тінізації економіки Австрії забезпечують Федеральне міністерство фінансів та Федеральне міністерство економіки та праці [41]. У цьому процесі спільно діють представники митної служби, податкових адміністрацій, Контрольного відомства з нелегальної зайнятості закордонної робочої сили (KlAB), Управління боротьби з кібер-криміналітетом та інші, з координацією Федерального міністерства фінансів Австрії [18, с.34].

2. Нідерланди визначають свою антикорупційну політику на основі кількох ключових принципів, що забезпечують системність та ефективність заходів. Першим із визначальних принципів є постійна звітність та гласність. Міністр внутрішніх справ періодично доповідає Парламенту про виявлені факти корупції та заходи, які були вжиті для її подолання. Цей принцип сприяє створенню відкритого та прозорого середовища в сфері владних відносин. Другим аспектом є розроблення системи моніторингу, що дозволяє виявляти можливі джерела корупції та осіб, які можуть бути підозрілими. Такий підхід спрямований на попередження корупційних проявів та своєчасне реагування на можливі ризики [62, с.93]. На третьому етапі реалізації антикорупційних стратегій стоїть розроблення антикорупційного законодавства, спрямованого на посадовців. Це включає жорстку систему покарань, від заборони обіймати державні посади до штрафів та тимчасового відсторонення від виконання обов'язків. Додатково, важливим є функціонування системи навчання держслужбовців, яка роз'яснює всі аспекти, пов'язані з їхньою діяльністю та сприяє формуванню свідомих та відповідальних представників влади [63, с.1521]. Найсуттєвішим є також впровадження системи державної безпеки, орієнтованої на боротьбу з корупцією, що функціонує як соціальна поліція та включає обов'язок реєстрації всіх відомих державним службовцям випадків корупції та співпрацю з представниками ЗМІ для виявлення та розкриття корупційних випадків. Зазначені принципи, які базуються на прозорості, ефективності та попередженні корупції, визначають комплексність та системність антикорупційної політики Нідерландів, сприяючи формуванню дієвого механізму протидії цьому негативному явищу.

3. Бельгія вивела цікаві та ефективні заходи щодо запобігання фінансування виборчих компаній партій за рахунок фізичних чи юридичних осіб, визначених законом від 4 липня 1981 р. Виборчі кампанії повинні бути фінансовані виключно з власних коштів, що виключає можливість впливу ззовні та сприяє чистоті виборчого процесу [64, с.758]. Особливо ефективним заходом у боротьбі з тіньовою економікою в Бельгії є створення Офісу Центрального Управління по боротьбі з корупцією (OCRC), заснованого Королівським Указом

від 17 лютого 1998 року. Цей офіс, який є підрозділом Федеральної поліції, підпорядкований Генеральному комісару судової поліції, має за завдання аналіз стану корупції та розслідування складних справ у державному та приватному секторах, зокрема тих, що пов'язані з розміщенням державних контрактів та проведенням державних закупівель [65, с.496]. Однак слід зауважити, що через важливість та широкий спектр злочинів, які потрапляють під компетенцію OCRC, орган може виконувати свої функції тільки за розпорядженням прокурора. Це гарантує високий ступінь контролю та спрямованість дій органу у боротьбі з корупцією.

4. У німецькому досвіді боротьби з тіньовою економікою виділяється створення ряду організацій, таких як Федеральна фінансова поліція, Відділ боротьби з організованою злочинністю та корупцією, а також Департамент внутрішніх розслідувань. Ці органи виступають ключовими у протидії тіньовим економічним практикам та корупції в державному та приватному секторах. Законодавство Німеччини належним чином обмежує можливості державних службовців здійснювати тіньову та корупційну діяльність. Для цих посадовців встановлюється повна особиста відповідальність за будь-яке порушення правомірності дій та виконання службових обов'язків [68, с.11]. Після звільнення з державної служби вони зобов'язані дотримуватися правил щодо нерозголошення своєї попередньої діяльності. Якщо необхідно надати інформацію про попереднє місце служби при подальшому працевлаштуванні, потрібно отримати дозвіл від організації, де вони працювали (ці ж правила діють і у випадку подання інформації до суду). Державним службовцям заборонено здійснювати інші види діяльності без попереднього дозволу вищої службової інстанції. Державні службовці не мають права займатися підприємницькою діяльністю особисто чи через довірених осіб, брати участь у управлінні підприємством чи організацією, або бути членом наглядової ради підприємства будь-якої форми власності.

Висновок з аналізу наданої інформації свідчить про те, що країни Європейського Союзу, такі як Австрія, Нідерланди, Бельгія та Німеччина, приділяють важливу увагу боротьбі з тіньовою економікою та корупцією в

корпоративних фінансах. Вони впроваджують різноманітні заходи та стратегії. В цілому, країни Європейського Союзу виявляють високий рівень свідомості щодо необхідності протидії тіньовим корпоративним фінансам та корупції, впроваджуючи комплексні стратегії та законодавчі механізми для підвищення ефективності державного управління та забезпечення прозорості у фінансових операціях.

3.3 Прогнозування тінізації корпоративних фінансів на основі економіко-математичного моделювання

Сучасна динаміка економічного середовища визначає необхідність пошуку ефективних методів управління корпоративними фінансами. Одним із ключових аспектів цього процесу є прогнозування тінізації корпоративних фінансів, що дозволяє компаніям адаптуватися до змін у економічному середовищі та максимізувати свою фінансову стійкість. Економіко-математичне моделювання стає важливим інструментом для аналізу та прогнозування фінансових процесів у корпоративному секторі. Використання математичних моделей дозволяє враховувати різноманітні фактори, що впливають на фінансовий стан підприємства, і враховувати їх взаємодію.

Для ефективного економіко-математичного моделювання тінізації корпоративних фінансів обрано ключові показники, які відображають важливі аспекти фінансового стану економіки та є визначальними для корпоративного сектору. Вихідні дані для прогнозування тінізації корпоративних фінансів на основі економіко-математичного моделювання наведені в табл.3.2.

Обрані показники мають стратегічне значення для аналізу та прогнозування, сприяючи розумінню взаємодії фінансових факторів та їх впливу на корпоративні умови. По-перше, валовий внутрішній продукт (ВВП) в мільярдах гривень є ключовим економічним показником, який визначає загальний

обсяг виробництва та ефективність національної економіки. Аналіз динаміки ВВП дозволяє визначити тенденції у розвитку економіки, що є важливим для стратегічного управління корпоративними фінансами.

Таблиця 3.2 – Вихідні дані для прогнозування тінізації корпоративних фінансів в Україні за 2013-2022 рр.

Рік	Рівень тіньової економіки, %	ВВП, млрд грн	Державний борг, млрд грн	Бюджетний дефіцит, млрд грн	Девальвація гривні відносно долара, %
t	Y	X1	X2	X3	X4
2013	30	1455	584	64,7	100
2014	36	1567	1101	73	197,3
2015	35	1980	1572	42	150,8
2016	33	2383	1930	69	112,2
2017	32	2983	2142	46	104,5
2018	29	3559	2169	58	99,3
2019	28	3974	1998	75	85,5
2020	30	4194	2552	212	119,4
2021	32	5460	2672	193	96,5
2022	44,2	5191	4072	918	134,1

Джерело: розроблено автором на основі [51, 57-58]

Другий показник, державний борг у мільярдах гривень, визначає рівень заборгованості держави та може впливати на фінансову стійкість корпорацій через зміни у фіскальній політиці та ринкових умовах. Бюджетний дефіцит у мільярдах гривень є третім важливим показником, який відображає відмінності між доходами та витратами держави. Його аналіз дозволяє визначити ризики для фінансового стану корпорацій, пов'язані з фіскальною політикою та можливими змінами в економіці. Девальвація гривні відносно долара у відсотках є четвертим показником, який визначає ступінь валютного ризику для корпорацій та може впливати на їхню конкурентоспроможність на світових ринках. Обрані показники взаємодіють та відображають комплексну картину економічної ситуації, що дозволяє розробляти моделі прогнозування тінізації корпоративних фінансів для більш точного стратегічного управління.

Побудуємо економетричну модель за допомогою функції ЛІНЕЙН (табл.3.3).

Таблиця 3.3 – Економетрична модель прогнозування тінізації корпоративних фінансів в Україні за 2013-2022 рр.

	a4	a3	a2	a1	a0
	0,0521	0,0119	0,0023	-0,0016	25,0753
	0,02	0,00	0,00	0,00	4,30
R2	0,91	1,90	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
F	12,62	5	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
	181,41	17,96	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д

Джерело: розроблено автором на основі [51, 57-58]

Отримуємо рівняння:

$$Y = 25,0753 - 0,0016X_1 + 0,0023X_2 + 0,0119X_3 + 0,0521X_4, \quad (3.1)$$

Запропонована математична модель для прогнозування рівня тіньової економіки визначається рівнянням, де Y є рівнем тіньової економіки у відсотках, а X_1 , X_2 , X_3 , та X_4 представляють собою значення обраних показників: ВВП, державний борг, бюджетний дефіцит та девальвацію гривні відносно долара відповідно. Розкриваючи вплив кожного з показників на рівень тіньової економіки, можна визначити їхню роль у даній моделі. Коефіцієнти перед кожним з показників показують, як зміна кожного параметра впливає на рівень тіньової економіки. Перший коефіцієнт (-0,0016) перед ВВП вказує на те, що збільшення обсягу ВВП призводить до зменшення рівня тіньової економіки. Дане співвідношення може свідчити про те, що зростання економічної активності та виробничої діяльності зменшує обсяг тіньових операцій. Коефіцієнти перед державним боргом (0,0023), бюджетним дефіцитом (0,0119), та девальвацією гривні (0,0521) позитивні, що може вказувати на те, що збільшення цих показників сприяє зростанню тіньової економіки. Така залежність може виникати через збільшення ризиків та невизначеності в економіці, що спонукає суб'єкти до здійснення тіньових операцій. Узагальнюючи, дана модель надає можливість кількісно оцінити вплив різних факторів, враховуючи їхню вагомість, на рівень тіньової економіки. Аналіз коефіцієнтів дозволяє зрозуміти, як зміни в економічних показниках можуть впливати на обсяг тіньових операцій в країні.

Надані статистичні показники R^2 і F в рамках математичної моделі можна інтерпретувати для оцінки її адекватності та ефективності. Коефіцієнт детермінації R^2 дорівнює 0,91, що свідчить про високу ступінь пояснюваної варіації залежної змінної (рівня тіньової економіки) з використанням вказаних незалежних змінних (ВВП, державний борг, бюджетний дефіцит, девальвація гривні). Високий R^2 , близький до 1, свідчить про те, що модель добре пояснює зміну рівня тіньової економіки, і враховує значимі впливи вибраних факторів. Зазначене значення R^2 дозволяє зробити висновок, що близько 91% варіації рівня тіньової економіки можна пояснити змінами у ВВП, державному боргу, бюджетному дефіциті та девальвації гривні. З іншого боку, значення F -статистики дорівнює 12,62. F -статистика використовується для тестування загальної статистичної значущості всіх коефіцієнтів у регресійній моделі. Значення F -статистики вказує на те, що модель є статистично значущою. Узагальнюючи, високий R^2 та статистично значущий F підтверджують адекватність моделі для пояснення рівня тіньової економіки за допомогою вказаних факторів.

Розробимо прогноз тінізації корпоративних фінансів в Україні (табл.3.4, рис.3.2).

Таблиця 3.4 – Прогноз тінізації корпоративних фінансів в Україні на 2023-2024 рр.

Рік	Рівень тіньової економіки, %	ВВП, млрд грн	Державний борг, млрд грн	Бюджетний дефіцит, млрд грн	Девальвація гривні відносно долара, %
t	Y	X1	X2	X3	X4
2013	30	1455	584	64,7	100
2014	36	1567	1101	73	197,3
2015	35	1980	1572	42	150,8
2016	33	2383	1930	69	112,2
2017	32	2983	2142	46	104,5
2018	29	3559	2169	58	99,3
2019	28	3974	1998	75	85,5
2020	30	4194	2552	212	119,4
2021	32	5460	2672	193	96,5
2022	44,2	5191	4072	918	134,1
2023	47,51	6466	5123	1310	103,9
2024	55,76	7643	8180	1570	103,9

Джерело: розроблено автором на основі [51, 57-58]

Аналізуючи дані та прогноз тінізації корпоративних фінансів в Україні на 2023-2024 роки, можна виявити кілька ключових тенденцій. Рівень тіньової економіки, який прогнозується за наведеними даними, збільшується з 44,2% у 2022 році до 47,51% у 2023 році та до 55,76% у 2024 році. Це може свідчити про зростання обсягів тіньових операцій в економіці, що може бути викликано різними факторами, такими як складні економічні умови, податкова політика, та інші чинники. Зауважимо, що вказані показники (ВВП, державний борг, бюджетний дефіцит та девальвація гривні) також збільшуються в період від 2022 до 2024 року. Зокрема, великі прирости спостерігаються в державному боргу та бюджетному дефіциті, що може вказувати на складні фінансові умови та можливі втручання держави у економічний процес для забезпечення стабільності.

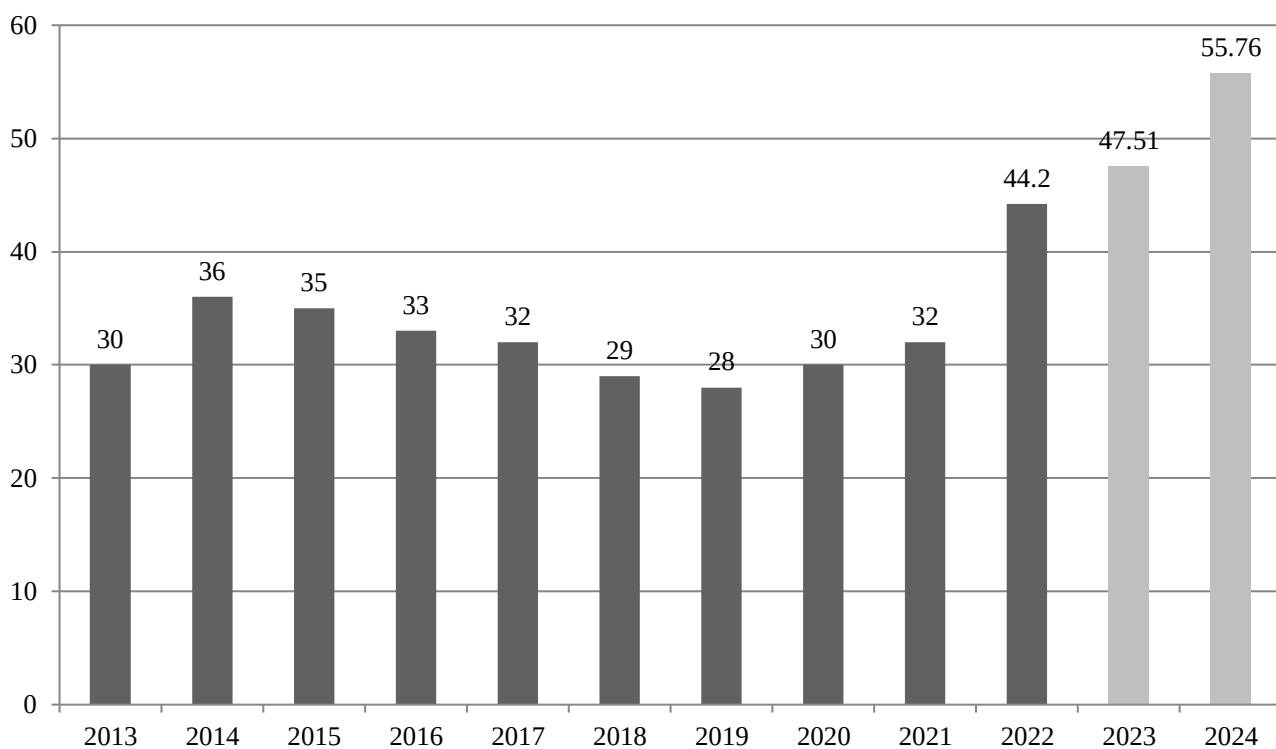

Рисунок 3.2 – Прогноз тінізації корпоративних фінансів в Україні на 2023-2024 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [51, 57-58]

Прогнозований рівень тіньової економіки також може відобразити вплив економічних реформ, податкових змін та загальної політичної та економічної ситуації в країні. Зростання цього показника може викликати загрозу для

фінансової стійкості та прозорості корпоративного сектору, що може вимагати додаткових заходів з боку уряду та бізнес-спільноти для зменшення тіньових операцій та підвищення ефективності фінансової системи.

Узагальнюючи, прогнозований зростаючий тренд тінізації корпоративних фінансів в Україні вказує на необхідність уважного моніторингу та розробки стратегій для забезпечення стійкості та прозорості у фінансовому секторі країни.

ВИСНОВКИ

Дослідження та систематизація форм прояву тіньових корпоративних фінансів, а також виявлення та обґрунтування ефективних стратегій мінімізації цього явища, сприяючи покращенню фінансової стабільності та прозорості в економіці, дозволили зробити наступні висновки.

1. Дослідивши сутність, причини та форми прояву тіньових корпоративних фінансів, робимо висновок, що тіньові корпоративні фінанси представляють складне явище, що включає різноманітні аспекти економічної діяльності корпорацій і може виявлятися в різних формах, включаючи легальні та кримінальні дії. Причини виникнення цього явища включають загальні обмеження і обмеження, а також часткові фактори, такі як високий податковий тягар, неефективне податкове адміністрування, бюрократичні процедури та відсутність довіри до владних і судових інституцій. Також була відзначена можливість збільшення тіньових фінансів за допомогою віртуальних активів, криптобірж, блокчейну та анонімності, що може призвести до розширення спектру форм та методів цього явища. Враховуючи всі ці аспекти, розуміння та аналіз тіньових корпоративних фінансів стає важливим для розробки ефективних стратегій регулювання та контролю, щоб забезпечити економічну стабільність, етичну поведінку та дотримання законодавства в сфері корпоративних фінансів.

2. Виділивши методи оцінювання рівня тінізації корпоративних фінансів, бачимо, що оцінка рівня тінізації корпоративних фінансів використовує різноманітні методи, які базуються на аналізі різних аспектів, таких як економічні показники, споживчі витрати, електроенергія, грошовий обіг та прибутковість. Кожен метод має свої переваги та обмеження, і їх комбінування може забезпечити більш об'єктивну оцінку рівня тіньової діяльності. Додатково, аналіз показників зайнятості може доповнити загальний огляд тіньової економіки. Прогнозування макроекономічних показників тіньової діяльності також вимагає використання різних методів, таких як однофакторні моделі, аналіз макроекономічних

показників, сценарний аналіз, експертні оцінки та інші. Здатність поєднувати різні методи та використовувати додаткові джерела інформації допомагає отримати більш точне уявлення про масштаби, характер та вплив тіньових корпоративних фінансів. Загалом, розуміння та контроль над тіньовою діяльністю стають ключовими факторами для забезпечення сталого та стійкого економічного розвитку.

3. Охарактеризувавши нормативно-правове забезпечення протидії тіньових корпоративним фінансам в Україні, бачимо, що держава активно впроваджує комплекс заходів для протидії незаконним фінансовим операціям та легалізації доходів, отриманих незаконними шляхами. Відповідно до нормативно-правових актів та методичних рекомендацій визначаються ключові механізми, спрямовані на контроль економічної діяльності, забезпечення фінансової та економічної безпеки країни та створення сприятливого середовища для діяльності в межах легальних норм. Законодавчі акти та розпорядження регламентують такі аспекти, як регулювання фінансового сектору, боротьба з легалізацією доходів та фінансуванням тероризму, контроль кібербезпеки, а також впровадження прозорості та відповідальності в управлінні державними та корпоративними ресурсами. Міжнародна співпраця через ратифікацію конвенцій та участь у міжнародних ініціативах також є важливим фактором у протидії незаконним фінансовим операціям та забезпеченні фінансової стабільності.

4. Аналіз обсягів тіньових корпоративних фінансів в світі показав наступне. Реєструється нестабільність в рівні тіньової економіки протягом років, і введення цифрової економіки може вплинути на зменшення цього явища. Обсяги незаконних грошових потоків також зазнають змін, і причини цього можуть включати як методологічні аспекти, так і ефективність заходів по боротьбі з такими операціями. При аналізі рівня неофіційної зайнятості можна відзначити, що в деяких країнах цей показник залишається стійким, тоді як у інших спостерігається його зміна, що може бути обумовлено соціальними та економічними факторами. Рівень ухилення від сплати податків також демонструє

коливання, а зменшення цього явища може залежати від різноманітних чинників, включаючи ефективність контролю та прийнятих протициклових заходів.

5. Оцінка обсягу тіньових корпоративні фінанси в Україні дозволяє зробити ряд висновків. Тіньова економіка є суттєвим чинником, який впливає на економічний стан країни та її фінансову стабільність. Зростання рівня тіньової економіки може призвести до негативних наслідків для державного бюджету та суспільства в цілому через втрати доходів від податків та спотворення ринкових умов. Дослідження динаміки рівня тіньової економіки в різних секторах економіки показало різноманіття та різні тенденції. В окремих секторах спостерігається зменшення рівня тіньової економіки завдяки реформам та політикам зменшення нелегальної діяльності. У інших секторах відзначається зростання тіньової економіки, що може свідчити про неефективність контролю та регулювання. Однією з ключових причин зростання тіньової економіки є ухилення від сплати податків, і такі практики, як "зарплата в конверті", контрабанда та використання офшорних зон, сприяють розвитку цього явища. Втрати державного бюджету через ці схеми можуть бути значущими. Також розглядається динаміка рівня неофіційної зайнятості в Україні, де в окремі роки спостерігається зниження цього показника, що може бути результатом впровадження реформ та заходів, спрямованих на збільшення легальності та стабільності на ринку праці. Загалом, розвиток тіньової економіки в Україні вимагає комплексних заходів від держави, суспільства та економічних суб'єктів для забезпечення ефективного контролю, регулювання та підтримки легальної діяльності. У цьому процесі реформи, політика з підвищення прозорості та сприяння легальному підприємництву відіграють ключову роль.

6. Визначивши вплив тіньових корпоративних фінансів на соціально-економічний розвиток України, бачимо, що вони можуть мати значущий ефект на соціально-економічний прогрес України. Недостатній моніторинг та оподаткування в цьому сегменті може призвести до зростання державного дефіциту та боргу, негативно впливаючи на фінансову стабільність країни. З метою забезпечення економічної стійкості та соціально-економічного розвитку

важливо вдосконалювати фінансову стратегію, посилювати контроль за економічною діяльністю та акцентувати увагу на ефективному управлінні бюджетними ресурсами.

7. Мінімізація тіньових корпоративних фінансів вимагає комплексного підходу, включаючи зміцнення правового регулювання, збільшення прозорості, розвиток ефективних податкових систем, використання технологій блокчейн, а також активну участь громадськості та підприємницької спільноти. Важливо реалізувати ці заходи взаємодії між владою, бізнесом та громадянським суспільством для досягнення високого рівня прозорості та відповідальності в корпоративних фінансах. Тільки тоді можна буде створити сприятливі умови для сталого економічного розвитку в умовах повоєнної відбудови.

8. Країни Європейського Союзу, такі як Австрія, Нідерланди, Бельгія та Німеччина, приділяють важливу увагу боротьбі з тіньовою економікою та корупцією в корпоративних фінансах. Вони впроваджують різноманітні заходи та стратегії. В цілому, країни Європейського Союзу виявляють високий рівень свідомості щодо необхідності протидії тіньовим корпоративним фінансам та корупції, впроваджуючи комплексні стратегії та законодавчі механізми для підвищення ефективності державного управління та забезпечення прозорості у фінансових операціях.

9. У ході прогнозування тінізації корпоративних фінансів на основі економіко-математичного моделювання було визначено ключові показники та розглянуто конкретну регресійну модель для прогнозу рівня тіньової економіки в Україні. Математична модель, враховуючи ВВП, державний борг, бюджетний дефіцит та девальвацію гривні, була аналізована з використанням коефіцієнтів детермінації R^2 та F-статистики. Отримані значення R^2 (0,91) та F-статистики (12,62) свідчать про високу ефективність та статистичну значущість моделі, яка добре пояснює зміни у рівні тіньової економіки на основі обраних економічних показників. Крім того, аналіз регресійних коефіцієнтів дозволяє зрозуміти взаємозв'язок між різними факторами та рівнем тінізації. У додаток до цього, на основі прогнозованих даних на 2023-2024 роки в Україні можна визначити

зростаючий тренд рівня тіньової економіки, що може вказувати на збільшення тіньових операцій у країні. Такий прогноз наголошує на важливості прийняття стратегічних заходів для забезпечення стійкості та прозорості у фінансовому секторі. Загальний висновок полягає в тому, що аналіз економіко-математичного моделювання та прогнозування тінізації корпоративних фінансів є ключовим інструментом для ефективного управління економічними процесами та вдосконалення фінансової стійкості підприємств у мінливих умовах економічного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пацкан В. В. Інституціональні основи антикорупційної політики як складової детінізації економіки. *Економіка та держава*. 2021. № 3. С. 4-13.
2. Фурдела Н. Ю., Сержанов В. В. Проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі її розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 5. С.63-66.
3. Головаш Б. Е. Шляхи вирішення проблеми детінізації економіки України. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2020. № 46. С. 175-187.
4. Кондрат А. В. Тінізація економіки як предмет адміністративно-правових заходів запобігання. *Держава та регіони*. 2023. №1. С. 101-107.
5. Павленко Н. В. Детінізація економіки України як чинник економічного зростання. *Економіка та держава*. 2021. № 7. С. 21-28.
6. Мазур І. І., Шишак А. Соціально-економічна природа тіньової економіки та причини її розвитку в підприємстві. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. № 1 (190). С. 13-20.
7. Auer R. Banking in the Shadow of Bitcoin? The Institutional Adoption of Cryptocurrencies. 2023. URL: https://www.cesifo.org/DocDL/cesifo1_wp10355.pdf (дата звернення 02.09.2023).
8. Хом'як К. А. Тіньова економіка: типологізація форм прояву економіки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 155–164.
9. Дяченко О. П. Методика оцінювання рівня тіньової економіки в Україні. *Держава та регіони*. 2016. № 3. С. 105-111.
- 10.Тютюник І.В. Сучасний стан та тенденції розвитку тіньового сектору економіки. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2020. № 3 (49). С. 47-54.
- 11.Попова Л. М. Дослідження процесів тінізації в економіці України. *Право і безпека*. 2015. № 1 (56). С. 76-80.

12. Пушак Я. Я. Тіньова економіка України у регіональному розрізі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна*. 2013. № 2. С. 124-131.
13. Шепель Т. В. Тіньова економіка як загроза економічній безпеці України: методи вимірювання та оцінка масштабів. *Інноваційна економіка*. 2021. № 5-6. С. 22-30.
14. Цимбал Л. І. Тіньова економіка та офшоризація економічної діяльності. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2021. № 1(1). С. 99-104.
15. Паршин Ю. І. Тіньова економічна діяльність як фактор нестабільності економічної системи держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 272-278.
16. Каца М. О. Моделювання впливу тіньової економіки на макроекономічні показники України. *Вісник Сумського державного університету*. 2022. № 2. С. 98-107.
17. Тимошенко О. І. Тіньова діяльність як загроза для економічної безпеки підприємництва. *Економіка і управління*. 2022. № 2. С. 5-17.
18. Оніщик А. В. Концепція протидії тіньовій економіці. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. № 1. С. 31-37.
19. Кіржецький Ю.І. Тіньова економіка та напрями її подолання в Україні: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2013. 198 с.
20. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 02.09.2023).
21. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 02.09.2023).
22. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 02.09.2023).
23. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 02.09.2023).

24. Про банки та банківську діяльність: закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 02.09.2023).
25. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 02.09.2023).
26. Про національну безпеку України: закон України: закон України від 21 червня 2018 року №2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 02.09.2023).
27. Про запобігання корупції: закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 02.09.2023).
28. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення: закон України від 04 липня 2013 року № 408-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-18#Text> (дата звернення 02.09.2023).
29. Про Національне Антикорупційне бюро України: закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення 02.09.2023).
30. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення 02.09.2023).
31. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: закон України від 1 липня 2010 року № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення 02.09.2023).
32. Конвенція про кіберзлочинність, ратифікована у 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення 02.09.2023).
33. План заходів з реалізації «Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,

- фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року», затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 435-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 02.09.2023).
34. Основні напрями розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 435-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-%D1%80#Text> (дата звернення 02.09.2023).
35. Про віднесення держав до переліку офшорних зон: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 р. № 143-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-%D1%80> (дата звернення 02.09.2023).
36. Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції: указ Президента України від, 18 листопада 2005 року № 1615/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1615/2005#Text> (дата звернення 02.09.2023).
37. Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки, затверджені Наказом Міністерства економіки України від 18.02.2009 №123. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0123665-09#Text> (дата звернення 02.09.2023).
38. Методичні рекомендації щодо комплексної оцінки обсягів непродуктивного відпливу (вивезення) фінансових ресурсів за межі України, затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 24.03.2015 № 286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0286731-15#Text> (дата звернення 02.09.2023).
39. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29 жовтня 2013 року. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення 02.09.2023).
40. Про віртуальні активи: закон України № 2074-IX (не набув чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення 02.09.2023).
41. Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/01/25/Shadow-Economies-Around-the-World-What-Did-We-Learn-Over-the-Last-20-Years-45583> (дата звернення 03.09.2023).
42. New COVID-related results for estimating the shadow economy in the global economy in 2021 and 2022. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10368-022-00537-6> (дата звернення 03.09.2023).
43. Shadow economy, percent of GDP, 2013 - Country rankings. URL: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/shadow_economy/ (дата звернення 03.09.2023).
44. Shadow economy, percent of GDP, 2022 - Country rankings. URL: <https://www.worldeconomics.com/Informal-Economy/> (дата звернення 03.09.2023).
45. DCO 2030: Digital economy to contribute 30% of global GDP and create 30 million jobs by 2030. URL: <https://www.edgemiddleeast.com/business/dco-2030-digital-economy-to-contribute-30-of-global-gdp-and-create-30-million-jobs-by-2030#:~:text=According%20to%20the%20World%20Bank,GDP%20of%20the%20physical%20world.> (дата звернення 03.09.2023).
46. Illicit Financial Flows from Developing Countries: Measuring OECD Responses. URL: https://www.oecd.org/corruption/illicit_financial_flows_from_developing_countries.pdf (дата звернення 03.09.2023).
47. Danske Bank's 200 billion euro money laundering scandal. URL: <https://www.reuters.com/article/idUSKCN1NO10D/> (дата звернення 09.12.2023).

48. The Story of Malaysia's 1MDB, the Scandal That Shook the World of Finance.
URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-05-24/how-malaysia-s-1mdb-scandal-shook-the-financial-world-quicktake> (дата звернення 09.12.2023).
49. Tax Report 2023. URL: <https://financing.desa.un.org/tax-report-2023> (дата звернення 03.09.2023).
50. Notorious Tax Evasion Statistics. URL: <https://thehighcourt.co/tax-evasion-statistics/> (дата звернення 09.12.2023).
51. Statistics on the informal economy – ILOSTAT. URL: <https://ilostat.ilo.org/topics/informality/> (дата звернення 03.09.2023).
52. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> (дата звернення 03.09.2023).
53. Ресторанний холдинг !FEST відреагував на звинувачення БЕБ в ухилянні від сплати податків. URL: https://biz.ligazakon.net/news/222910_restoranniy-kholding-fest-vdreaguvav-na-zvinuvachennya-beb-v-ukhilyann-vd-splati-podatkv (дата звернення 09.12.2023).
54. Компанія-партнер Uber в Україні ухилилась від сплати 40 мільйонів податку. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/09/27/704820/> (дата звернення 09.12.2023).
55. Ухилення від сплати 400 млн податку: "Айбокс банк" підозрюють у "допомозі" гральному бізнесу. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/03/8/697819/> (дата звернення 09.12.2023).
56. Ситуація на ринку праці та діяльність державної служби зайнятості. URL: https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/infofiles/02_sytuaciya_na_rp_ta_diyalnist_dsz_2022_.pdf (дата звернення 03.09.2023).
57. Динаміка доходів Державного бюджету України за 2014-2022 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення 03.09.2023).

- 58.Динаміка видатків Державного бюджету України за 2014-2022 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/> (дата звернення 03.09.2023).
- 59.Динаміка ВВП України за 2014-2022 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення 03.09.2023).
- 60.Динаміка загального обсягу державного боргу в Україні за 2014-2022 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення 03.09.2023).
- 61.Динаміка рівня інфляції в Україні за 2014-2022 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення 03.09.2023).
- 62.Li Y. Financial risk analysis and regulatory suggestions for shadow banking. *Advances in Economics, Business and Management Research*. 2021. № 166. Pp. 90-94.
- 63.Baizakov D. Shadow economic activities: assessment and minimization problems. *International Journal of Economics and Financial Issues*. 2016. № 6. Pp. 1515-1524.
- 64.Gasparenienė L. The methodologies of shadow economy estimation in the world and in Lithuania: whether the criterions fixing digital shadow are included? *Procedia Economics and Finance*. 2016. № 39. Pp. 753-760.
- 65.Polese A. Presenting the results of the shadow economy survey in Ukraine while reflecting on the future(s) of informality studies. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*. 2022. № 30. Pp. 101-123.
- 66.Koufopoulou P. Shadow Economy: Definitions, terms & theoretical considerations. *Advances in Management & Applied Economics*. 2019. № 9. Pp. 35-57.
- 67.Hoinaru R. The Impact of Corruption and Shadow Economy on the Economic and Sustainable Development. Do They “Sand the Wheels” or “Grease the Wheels”? *Sustainability*. 2020. № 12. Pp. 481-500.
- 68.Bayar, Y., Remeikiene, R., Androniceanu, A. The Shadow Economy, Human Development and Foreign Direct Investment Inflows. *Journal of Competitiveness*. 2020. № 12(1). Pp. 5-21.

69. Remeikienė R. ICT development and shadow economy: Empirical evidence from the EU transition economies. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*. 2022. № 35. Pp. 762-777.
70. Дяченко О. П. Зарубіжний досвід щодо державних механізмів детінізації економіки країн Європейського Союзу. *Держава та регіони*. 2017. № 3. С. 55-60.
71. Свідерська І. М., Джунь А. Д. Тіньові корпоративні фінанси: причини і форми прояву. *Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Київ, 15 листопада 2023 р.* С. 604-606.